

DRAMATURGIN TYÖ

Esimerkkejä ja havaintoja
dramaturgin työstä UNOssa,
teatterirakenteissa ja näytelmä-
kirjailijan prosessin kanssakulkijana.

Uuden näytelmän ohjelma UNO
(2016–2022) oli Teatteri 2.0:n
käynnistämä hanke suomalaisen
näytelmäkirjallisuuden edistämiseksi.

UUDEN

NÄYTELMIÄN

OHJELMA

UNO-EXIT IV

Dramaturgin työ

Dramaturgin työ

Uuden näytelmän ohjelma UNO (2016–2022) oli Teatteri 2.0:n käynnistämä hanke suomalaisen näytelmäkirjallisuuden edistämiseksi.

UNO-EXIT-julkaisusarja esittelee hankkeessa tehtyä työtä. Tähän sarjan neljänteen osaan on dokumentoitu esimerkkejä ja havaintoja dramaturgin työstä UNOssa, teatterirakenteissa ja näytelmäkirjailijan prosessin kanssakulkijana.

Aineiston ovat toimittaneet UNOn dramaturgi Elina Snicker ja UNOn johtaja Saara Rautavuoma.

Julkaisija:
Teatteri 2.0 / Uuden näytelmän ohjelma
(Kulttuuri- ja teatteriyhdistys Kaksikko ry)

© 2022 UNOn tekijät

2

UNO-EXIT IV

Työvälineitä

SISÄLTÖ

Dramaturgin työ UNOssa	3
Mitä dramaturgin työ on?	6
UNOssa syntyneitä havaintoja lukevan dramaturgin työstä	7
Näytelmäkirjailijan ja dramaturgin yhteistyö	9
Dramaturgin tehtävänkuvia ja työn orientaatioita	11
UNO Dramaturgialusta	14
Dramaturgin ja teatterin yhteistyö	16
”Dramaturgipalvelu”	17
Raportit dramaturgin työstä UNOn Verkoston teattereissa	19
YHTEYSTIEDOT & UNO-JULKAISUT	34

*UNOn julkaisut löytyvät
Teatterin tiedotuskeskus TINFO:n sivuilta*

DRAMATURGIN TYÖ UNOSSA

Dramaturgiselle työlle annettiin UNOssa suuri painoarvo, ja dramaturgeja toimi hankkeessa kahdessa eri tehtävässä: hankedramaturgeina ja lukevina dramaturgeina. Lisäksi UNOn suunnitteluryhmän seitsemästä jäsenestä neljällä oli dramaturgin koulutus (hankedramaturgit olivat osa suunnitteluryhmää). UNOssa dramaturginen työ keskittyi erityisesti hankkeen prosessien suunnitteluun, kehittämistyöhön ja toteutukseen sekä kanssakulkijuuteen kirjailijoiden kanssa heidän taiteellisissa prosesseissaan.

Koska hankkeen ydintarkoituksena oli tukea kirjailijoiden työtä luomalla sille mahdollisimman hyvät olosuhteet sekä luoda kontaktipintaa teatterikentän ja kirjailijoiden välille, oli dramaturgisen näkökulman painotus suunnitteluryhmässä luonnollista. Valinta liittyi siis asiantuntijuuteen sekä kirjailijan työstä että teatterikentästä.

UNOn hankedramaturgi

Hankedramaturgeina toimivat Elina Snicker (2017–2019 ja 2021–2022) ja Paula Salminen (2019–2021). Osa-aikaisen työn määrä vaihteli vuosittain (dramaturgien työ yht. 3–6kk/v). Suunnitteluryhmässä toimimisen ohella hankedramaturgi oli vetovastuussa kirjailijaohjelmasta, jossa hän veti kirjailijatapaamisia ja tekstityöpajoja. Lisäksi dramaturgi veti koulutuksellisia työpajoja Verkoston teattereille ja muille alan ammattilaisille sekä usein työskenteli myös lukudraamojen ohjaajana. Hankedramaturgi toimi UNOn johtaja Saara Rautavuoman aktiivisena keskustelukumppanina. Kumppanuus piti sisällään mm. kirjailijaohjelmaan liittyvien asioiden suunnittelua, kehittämistyötä, työn reflektointia sekä tapahtumien ja tilaisuuksien järjestämistä ja vetämistä yhdessä. Myös viimeisten vuosien UNO-EXIT-työtä ja julkaisuja työstettiin tiiviissä yhteydessä.

UNO Hankedramaturgit

Elina Snicker

Kuva © Tiina Eronen

Paula Salminen

Kuva © Laura Malmivaara

UNOn lukevat dramaturgit

Lukevat dramaturgit toimivat ohjelmaan valittujen näytelmäkirjailijoiden kanssakulkijoina. Hankkeen aikana näitä tehtäviä oli yhteensä 18. Residenssi-ohjelmassa kirjailijat saivat itse valita dramaturginsa, Hautomo-kirjailijoiden työn tukena olivat UNOn hankedramaturgit. Työhön oli käytettävissä 100–150 tuntia (työmäärä vaihteli vuosittain). Dramaturgi luki kirjailijan materiaalia ja versioita ja keskusteli niistä. Tarvittaessa hän sanoitti teoksen vaihetta ja sisältöä mm. UNOn Verkoston suuntaan. Kanssakulkijuuteen kuului myös osallistuminen niihin UNOn kirjailijoiden yhteisiin tapaamisiin, joissa käsiteltiin kirjailijan omaa tekstiä. Dramaturgi myös osallistui mahdollisuuksien mukaan kirjailijan tekstin kehittäelytyöpäijoihin Verkoston teattereissa.

Kirjailija ja dramaturgi määrittelivät yhdessä omat työtapansa ja aikataulunsa. UNO tuki yhteistyön käynnistymistä aloitustapaamisella, joka aluksi oli vapaaehtoinen, mutta otettiin myöhemmin vakituiseksi osaksi toimintaa. Yhteisen työskentelyn reunaehtojen raamittaminen ja sanoittaminen havaittiin tärkeäksi, vaikka tekijät olisivatkin jo etukäteen toisilleen tuttuja. Jokainen kirjoitusprosessi on erilainen ja yhteisistä työtavoista sopiminen sekä molemminpuolisten toiveiden, odotusten ja tarpeiden artikuloiminen on tärkeää yhteistyön sujuvuuden takaamiseksi ja kirjailijan pääsemiseksi parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen.

Toimintaan haluttiin sisällyttää ammatillisen kehittymisen mahdollisuus myös dramaturgeille. UNO järjesti heille vertaistapaamisia, joissa olisi mahdollisuus saada tukea lukevana dramaturgina toimimiseen, jakaa kollegojen kanssa ajatuksia työstä ja myös siihen liittyvistä haasteista. Vertaistapaamiset veti UNOn hankedramaturgi.

Havaintoja lukevan dramaturgin työstä s. 7

UNOn työväline kirjailijan ja dramaturgin yhteistyön hyvistä käytännöistä s. 9

Muita dramaturgintyöhön liittyviä prosesseja UNOssa

UNOssa toteutettiin *Valtakunnan dramaturgi* -pilottikokeilu (2017–2018) ja sen pohjalta syntyneistä havainnoista *Dramaturgialusta* (2020–2021). Dramaturgialusta oli kokeilu, joka tuki, tutki ja dokumentoi dramaturgin työtä kolmessa UNOn Verkoston teatterissa. Osana Dramaturgialustaa UNO kehitteli ja kartoitti yhdessä kentän dramaturgien kanssa ideaa dramaturgista osaamista sanoittavasta ja välittävästä palvelusta.

Lisätietoa Dramaturgialustasta ja palvelu-ideasta sekä raportit Verkoston teattereiden esimerkkitapauksista alkaen s. 14

Dramaturgien ammatillisia kysymyksiä tutkittiin myös Kati Sirénin vetämässä ajatushautomoprosessissa, johon sisältyi dramaturgien keskinäisiä tapaamisia sekä yhteinen työskentely UNOn Verkoston teattereiden johtajien kanssa.

Ajatushautomoprosessin koonti Dramaturgin tehtävänkuvia ja työn orientaatioita s. 11.

Dramaturgintyöstä löytyy myös kolme UNOn tuottamaa podcastia, jotka ovat kuunneltavissa [Soundcloud](#)-palvelussa.

Dramaturgin työtä käsitellään UNOn loppujulkaisussa, jossa on Elina Snickerin kirjoittama artikkeli aiheesta (*ilmestyy toukokuussa 2022*).

NÄKÖKULMIA DRAMATURGIN TYÖHÖN UNOSSA

HANKEDRAMATURGIN TEHTÄVÄ

Hankkeen linjaukset & suunnittelu

*UNOn suunnitteluryhmässä
4 dramaturgia*

Kirjailijaohjelman vetovastuu

Lukudraamaillat

Koulutukselliset työpajat Verkoston teattereissa & alan ammattilaisille

Kirjailijatapaamiset

Tekstien kehittelytyöpajat

Kirjailijaohjelman lukevien dramaturgien vertaistuki

Näytelmäkirjailijoiden kanssakulkijat UNOn kirjailijaohjelmassa

LUKEVAT DRAMATURGIT

18 lukevan dramaturgin tehtävää hankkeen aikana

Lukevien dramaturgien vertaistapaamiset

UNO-podcastit

3 jaksoa dramaturgin työstä

DRAMATURGIN TYÖ TEATTEREISSA

Valtakunnan dramaturgi – pilottikokeilu 2017–2018

Verkoston teatterit ostivat UNO:ta hankedramaturgin työpanosta

Dramaturgialusta – tutkiva kokeilu 2020–2021

UNO dokumentoi, tuki ja tutki osa-/määräaikaisen dramaturgin työtä Verkoston teattereissa

Tekijöinä teattereiden palkkaamat dramaturgit kentältä

Dramaturgi-tapaamiset

Dramaturgien ajatushautomo

Mukana 20 dramaturgia teattereista, freelancereita & alan koulutuksen edustus

DRAMATURGIEN AMMATILLISET KYSYMYKSET

MITÄ ON DRAMATURGINTYÖ?

Mitä on dramaturgintyö, mitä dramaturgi tekee? Tässä määrittelyn tarpeessa yhä uudestaan ja eri tilanteissa tuntuu olevan jotain olemuksellista dramaturgin työstä: se muuntuu tarpeen mukaan ja toimii usein muiden ammattikuvien kyljessä tai välissä, vaikka myös täysin itsenäisiä työnkuvia löytyy. Dramaturgin asiantuntijuus on jotain erityistä, joka usein liittyy sisältö-rakenteiden hahmottamiseen sekä välittäjän asemassa toimimiseen erilaisten rakenteiden sisällä ja välissä.

Dramaturgi välittäjäaineena

Dramaturgi voi toimia erilaisissa ympäristöissä ”näkyttömänä välittäjäaineena”. Hän voi sanallistaa ja välittää esimerkiksi kirjailijalle tietoa omasta keskeneräisestä tekstistään, varmistaa mahdollisimman hyvän kantaesitysprosessin tekstille teosideasta aina näyttämölle ja produktion purkuun saakka, tai vaikkapa olla mukana rakentamassa teatterin ohjelmistosta kokonaisuutta, jossa teokset kommunikoivat kiinnostavasti keskenään ja ulkomaailman kanssa. Tehty hyvä työ jää helposti piiloon, koska se näyttää onnistumisina, esimerkiksi teoksen jouhevuutena tai toimivina teatterin prosesseina. Dramaturgintyön puuttuminen pistää helpommin silmään, koska se näyttää esimerkiksi tasapainottomana esityksenä, mutta silloinkaan ei ole välttämättä ymmärrystä siitä, että juuri dramaturgin palkkaaminen olisi voinut olla avain onnistuneeseen prosessiin ja lopputulokseen.

Dramaturgi vastaa tarpeeseen

Dramaturgintyötä ei ole olemassa ilman jotain materiaalia, johon dramaturgi on suhteessa. Usein hänen työnsä on suhteessa myös jonkun toisen työhön. Työlle

täytyy myös olla olemassa artikuloitu tarve, jotta dramaturgi voi sen tehdä. Lukevan/keskusteleavan dramaturgin työtä ei ole ilman kirjailijaa ja tekstiä. Kirjailija voi pyytää dramaturgin työparikseen, mutta dramaturgi ei yleensä tarjoudu kirjailijan pariaksi kuultuaan, että tämä kirjoittaa uutta teosta. Teatterienkin täytyy itse määritellä dramaturginen tarve juuri heidän ympäristössään – dramaturgi ei voi rakennetta tarkasti tuntematta tehdä itseään tarpeelliseksi. Teatterirakenteissa tarve dramaturgin osaamiselle on aina olemassa, ja jos varsinainen ammattinimike ja osaaja puuttuu, työ valuu jonkun muun tontille ja näyttää usein epämääräisenä kuormana, joka ei kuulu oikein kenellekään. Tämä saattaa aiheuttaa esimerkiksi sitä, että taloon tulevat freelancerkirjailijat jäävät epämääräiseen tilaan oman työnsä ja talon välissä, eikä heidän kokonaisprosessistaan ole kukaan muu kartalla kuin kirjailija itse. Tämä välittäjäaineen prosessista puuttuminen voi aiheuttaa taas törmäyksiä siinä vaiheessa, kun tekstiä aletaan työstää näyttämölle. Mitä kauemmin dramaturgi on ollut rakenteesta poissa eikä hänen työnkuvaansa ei ole artikuloitu ja sanallistettu säännöllisin väliajoin, sitä hankalampi sitä tarvetta, mihin työ itse asiassa kohdistuisi, voi olla määritellä.

Dramaturgi on rakente-sisältö-asiantuntija

Dramaturgi on myös asiantuntija rakente-sisällön suhteen, eli sen, millä tavoin merkityksellinen sisältö tulee esiin josakin rakenteessa, yhdessä sen kanssa. Lukeva/keskusteleava dramaturgi työskentelee näytelmäkirjailijan kanssa-kulkijana ja tällöin tuo ”rakente” on teksti. Esitysdramaturgi voi työskennellä itsenäisenä taiteilijana tai osana työryhmää, jolloin ”rakente” on näyttämö. Teatterirakenteessa dramaturgi voi olla esimerkiksi johtajan keskustelukumppani ison taiteellisen linjauksen eli

ohjelmistosuunnittelun rakentamisessa, toimia välittäjänä tekijöiden ja teatterin välissä, ja toimia välittäjänä myös teatterin sisällä.

Dramaturgintyö luo verkostoa

Usein dramaturgintyö yhteisössä on sekä proaktiivista suunnittelutyötä että muiden työhön reagoivaa, ja sen mukaan muuntuva työtä. Ihannetilanteessa dramaturgi on henkilö, joka tuntee hyvin työyhteisönsä muiden tekijöiden työnkuvat ja niiden ominaislaadun, jotta hän kykenee suunnittelemaan kokonaisprosesseja parhaalla mahdollisella tavalla. Dramaturgi pyrkii siis hahmottamaan rakenteen, millaista merkityksellistä sisältöä tämä rakenne pyrkii tuottamaan/tukemaan sekä kommunikoidaan ja välittämään tätä sisältö-rakennetta eteenpäin. Olennaista kussakin dramaturgin toimessa on miettiä, millä tavoin saattaa olennainen tieto oikeille tahoille oikea-aikaisesti, jotta apu olisi mahdollisimman suurta.

Dramaturgintyö luo siis parhaimmillaan työyhteisössä verkostoa muiden ammattikuvien välille. Jos yksi verkoston kiinnekohta muuttuu, esimerkiksi teatterinjohtaja vaihtuu tai viestintäosastoa supistetaan, verkko heiluu ja tämä saattaa tarkoittaa, että dramaturgin työtäkin täytyy määritellä uudestaan. Siksi on olennaista säännöllisin väliajoin kysyä, mitä minä dramaturgina teen tässä ympäristössä, tai mitä tuo dramaturgi itse asiassa konkreettisesti tekee meidän talossa, onko työ oikein kohdennettua. Ehkäpä dramaturgi on vähitellen poistunut yleisenä ammattikuvana rakenteista juuri siksi, että työnkuva ei ole yksioikaisesti määriteltävissä, vaan vaatii aktiivista päivitystyötä sekä konkreettisten työtehtävien, työvälineiden että työhön liittyvien mielikuvien osalta.

UNOSSA SYNTYNEITÄ HAVAINTOJA LUKEVAN / KESKUSTELEVAN DRAMATURGIN TYÖSTÄ

- Kirjailija–dramaturgi–teksti -kolmikannassa sekä kirjailijan että dramaturgin päähuomio on tekstissä. Ilman tekstiä ei ole lukevan dramaturgin työtä.
- Kirjailija–dramaturgi-yhteistyössä olennaista on luottamus, jota rakennetaan jokaisessa kohtaamisessa.
- Teksti on kirjailijalle henkilökohtaista ja keskeneräisen näyttäminen toiselle on luottamuksenosoitus. Dramaturgin on syytä tiedostaa tämä asetelma, ja yhteistyön aluksi on hyvä puhua valta- ja vastuuasioista yhdessä.
- Dramaturgin ja kirjailijan tutustuminen toistensa maailmankuvaan ja aiempiin töihin syventää luottamusta.
- Dramaturgi ja kirjailija työskentelevät usein henkilökohtaisten kokemusten ja havaintojen kautta ja äärellä, ja siksi myös ammattiroolien ymmärtäminen ja niistä keskusteleminen luo molemmille turvallista työympäristöä. Dramaturgin rooli ei ole olla esimerkiksi kirjailijan terapeutti. Dramaturgi on kirjailijan kanssakulkija ja auttaa saattamaan tekstin maailmaan.
- Joskus dramaturgin ja kirjailijan ihmiskäsitys, maailmankuva, kieli tai maku eivät kohtaa. Yhteistyössä on tärkeätä tunnistaa ja tunnustaa tämä itselleen ja toiselle ja miettiä, miten tilanteessa voi edetä menemättä henkilökohtaisuuksiin.
- Kirjailija on itse vastuussa kokonais- taideteoksestaan ja päätöksistä sen äärellä. Muoto on sisältöä. Dramaturgi ei voi tarjota taiteellisia ratkaisuja kirjailijalle. Dramaturgi voi kuitenkin keskustelun avaamalla auttaa rajanvetoa työtilanteessa, piirtää työroolien mahdollisuudet näkyviin.

- Dramaturgin tehtävä on auttaa löytämään, vahvistamaan ja vaalimaan kirjailijan luottamusta tekstiin. Hän auttaa kirjailijaa tekemään oivalluksia, vaalii kirjoittamisen iloa. Dramaturgi auttaa vahvistamaan kirjailijan oman kokemusmaailman ja tekstin yhteyttä.
- Dramaturgi antaa kirjailijalle mahdollisuuden puhua ajatuksiaan ääneen. Olennaista on miettiä, missä määrin puhututtaa kirjailijaa ja missä määrin ehdottaa suoraan. Kysyminen voi olla parempi työväline kuin suora ehdottaminen.
- ”*Konkreettisuus on tekstin rakastamista.*” Dramaturgi tekee konkreettisia ja tarkkoja havaintoja tekstistä, sivun ja repliikin tarkkuudella, vaikka pitää huolta myös kokonaisdramaturgiasta. Erityisesti kriittinen yleisluontoinen kommentointi haurastuttaa kirjailijan luottamusta tekstiinsä ja työhönsä sen sijaan, että edistäisi sitä. (Positiiviset yleisluontoisetkaan kommentit taas eivät ole vaarallisia.)
- Dramaturgi sanoittaa ääneen sitä, mitä tekstissä jo on hänelle näkyvissä tai idullaan. Kaikki muutosehdotukset tulisivat olla perusteltuja tekstin maailmassa ja sen kautta. Perusoletus on, että teksti tarjoaa itse omat työvälineensä, jotka sieltä voidaan yhdessä tunnistaa ja ottaa käyttöön tekstin valmistumiseksi.
- Dramaturgi on turvallinen ulkopuolinen katse teoksen maailmaan. Hän tutustuu teoksen maailmaan ja tuntee sen, mutta etämmältä kykenee tekemään erilaisia havaintoja kuin kirjailija itse.
- Dramaturgi sanoittaa sitä, mikä tekstissä hänelle resonoi, minkä hän tunnistaa. Tunnistamisen artikuloiminen valaisee kirjailijalle sitä, mikä on yhteistä (eikä yleistä) ja sitä mikä on henkilökohtaista (eikä yksityistä).

Henkilökohtainen ja yhteinen ovat niitä alueita, joilla teoksen on mahdollista kommunikoida kokijan kanssa. Dramaturgi on tässä mielessä esikokija.

- Dramaturgi voi olla kirjailijan kirjoitusprosessin muisti. Hän vahvistaa luottamusta tekstiin esim. silloin, kun kirjailijan luottamus on haurasta ja muistuttaa, miksi kirjailija aiemmin piti jotakin tekstissään olennaisena.
- Dramaturgi voi toimia siltana kirjailijan ja tuottavan tahon välillä. Hän voi esimerkiksi sanoittaa kirjailijan työn suuntia ja vaihetta tuottavalle taholle, tai muistuttaa kirjailijaa tilausnäytelmän raameista.

UNOssa kehitetty työväline näytelmäkirjailijan ja lukevan dramaturgin yhteistyön käynnistämiseen ja tukemiseen alkaen s. 9.

NÄYTELMÄKIRJAILIJAN & LUKEVAN DRAMATURGIN YHTEISTYÖ

*UNOn kirjailijaohjelmassa kehitetty työväline
kirjailijan ja dramaturgin yhteistyön käynnistämiseen ja tukemiseen.*

UNOn kirjailijaohjelmassa kehitetty työväline on kokoelma asioita, joista olisi tärkeää puhua ja sopia kirjailijan ja dramaturgin yhteistyön käynnistyessä.

Asialistaksi keskusteluun

Työvälinettä voi hyödyntää esimerkiksi asialistana kirjailijan ja dramaturgin ensimmäisessä yhteisessä tapaamisessa tai muussa tilanteessa, jossa tekijöiden välisestä yhteistyöstä sovitaan.

Työvälineen tarkoituksena on varmistaa, että kirjailija ja dramaturgi ymmärtävät yhteistyön raamit, tavoitteet ja työn käytännön etenemisen samalla tavalla, ja että molempien osapuolien yhteistyöhön liittyvät toiveet ja odotukset tulevat sanoitetuksi heti alussa.

Kysymyksiin on hyvä palata uudestaan yhteistyön edetessä!

Muista muistio

Käydystä keskustelusta kannattaa tehdä muistio, joka jaetaan kaikille tilanteeseen osallistuneille. Se voi olla sähköposti tai muu kevyesti koostettu jäsennys. Puhutuista asioista jää konkreettinen dokumentti, josta voi tarkistaa myöhemmin, mitä on sovittu. Muistion laatiminen on myös keino tarkistaa tapaamisen jälkeen, että asiat on ymmärretty samalla tavalla ja tarvittaessa väärinkäsitykset on mahdollista oikaista heti.

TYÖN RAAMIT & AIKATAULU

- Dramaturgin työmäärä / käytettävissä oleva työaika?
- Dramaturgin muu työtilanne, tähän työhön vaikuttavat aikatauluraamit?
- Yhteistyön kesto, mille ajalle se sijoittuu?
- Kirjailijan työn vaihe ja oletettu aikataulu työn etenemiselle? Onko työlle esim. tilaajan kanssa sovittuja raameja tai etappeja?
- Alustavat toiveet ja hahmotus yhteisten tapaamisten / kontaktien määrästä / syklistä?

TYÖTAVAT & ODOTUKSET

Kirjailijan tarpeet ja toiveet yhteistyölle dramaturgin kanssa:

- Mitä kirjailija odottaa yhteistyöltä? Millaista apua kaipaa? Mitä työtapoja toivoo?
- Millainen kirjailijan oma prosessi yleensä, sen vaiheet? Millaista prosessia toivoo / tavoittelee / hahmottelee tällä kertaa? Millaista apua erityisesti kaipaa dramaturgilta eri työvaiheissa?
- Aiemmat kokemukset dramaturgien kanssa työskentelystä: Mikä ollut erityisen toimivaa, mikä ei ole toiminut? Mitkä ovat olleet haasteen paikkoja, jotka saattavat tulla eteen, voiko niistä keskustella etukäteen?

Dramaturgin tarpeet ja toiveet yhteistyölle kirjailijan kanssa:

- Mitä dramaturgi odottaa yhteistyöltä?
- Miten yleensä dramaturgina toimii, millainen on dramaturgin oma työtapa, metodi? Onko jotain mikä usein prosesseissa toistuu?
- Aiemmat kokemukset yhteistyöstä kirjailijoiden kanssa: Mikä ollut erityisen toimivaa, mikä ei ole toiminut? Mitkä ovat olleet haasteen paikkoja, jotka saattavat tulla eteen, voiko niistä keskustella etukäteen?

Kirjailijan ja dramaturgin toiveet yhteistyön luottamuksellisuudesta?

PEREHTYMINEN TYÖN KONTEKSTIIN

- Kirjailija kertoo teoksen lähtökohdista ja tämänhetkisestä työvaiheesta.
- Onko kirjailijalla kyseisessä työssä jokin tutkimuskysymys tai erityinen omassa työssä kehittymisen tavoite?
- Onko dramaturgilla jokin oma tavoite (esim. tutkimuskysymys) yhteistyölle?
- Toteutuuko työ jonkin rakenteen puitteissa (esim. tekstin tilannut teatteri)? Mitä sen käytännöistä on kirjailijan ja dramaturgin tarpeen tietää/tiedostaa? Miten vaikuttavat työhön? Mikä on tekijöiden suhde rakenteeseen?

VINKKEJÄ YHTEISTYÖHÖN

- Kirjailijan ja dramaturgin erilaiset asemat/roolit yhteistyössä on tärkeää tiedostaa: Kirjailijalle tilanne ja prosessi keskeneräisen materiaalin äärellä voi olla tunteita herättävä. Dramaturgi on enemmän suojassa. Tämän asetelmaeron artikuloiminen on tarpeen.
- Tilannetarkistus: Prosessin puolella välissä on hyvä käydä keskustelu siitä, miten dialogi on sujunut, miltä yhteistyö on tuntunut. Muistutus meta-keskustelun tarpeellisuudesta!
- Deadlinet työn ehdoilla, sen parasta ajatellen: Dramaturgin kanssa sovittuja deadlineja voi yhteisellä sopimuksella siirtää (mikäli mahdollista suhteessa dramaturgin työaikatauluun / tekstin tilaajan kanssa sovittuihin raameihin).
- UNOn dramaturgit ovat usein käyttäneet seuraavia alkukysymyksiä tilanteissa, joissa keskustellaan teksteistä: Mihin kiinnityit, mikä herätti kiinnostusta? Mikä oli haastavaa? Mikä herätti kysymyksiä?

Omien taidekäsitysten avaaminen yhteistyön ja keskustelun kontekstiksi

- Alkututustumisen ja yhteistyön käynnistäminen voi tapahtua myös jonkun muun kuin kirjailijan oman materiaalin äärellä (esim. jonkun esityksen katsominen yhdessä ja siitä keskustelu).
- Tavoitteena omista näkemyksistä puhuminen. Auttaa hahmottamaan, mistä näkökulmasta, millaisesta ajattelusta käsin kommentoi tai kirjoittaa.
- Dramaturgi voi tutustua kirjailijan aiempaan tuotantoon ja siitä voidaan keskustella ennen uutta materiaalia.

→ Näihin keskusteluihin taidekäsityksestä ja työtavoista voi viitata ja palata keskusteluissa kirjailijan materiaalin äärellä!

DRAMATURGIN TEHTÄVÄNKUVIA JA TYÖN ORIENTAATIOITA

Koonti moniammatillisten työskentelyjen havainnoista (2019)

Kati Sirén, Saara Rautavuoma & prosessin osallistujat

UNO toteutti dramaturgin työn sisältöjä ja työnkuvaa tutkivan prosessin, johon sisältyi dramaturgien keskinäisiä tapaamisia sekä yhteisen työpajan UNO:n Verkoston teattereiden johtajien kanssa. Kohtaamisten tuloksena rakentui koonti, jonka sisältöä ovat olleet tuottamassa useat eri vaiheessa uraansa olevat dramaturgit, joilla on kokemusta erilaisissa teattereissa, alan oppilaitoksissa sekä freelancereina työskentelystä.

Taustaksi dramaturgin työn jäsenyykselle

Ajatushautomoprosessin osallistujien mukaan teatterikentällä törmää kirjavaan joukkoon tulkintoja dramaturgin työstä, jotka paikoin nojaavat vanhentuneisiin käsityksiin eivätkä huomioi työn päivittyneitä muotoja ja konteksteja. Nämä käsitykset vaikuttavat dramaturgin työn olosuhteisiin, näkyvyyteen ja mahdollisuuksiin. Ammattiosaamista ei aina osata hyödyntää kentällä sen koko potentiaalissa. Selkeää kuvausta työn sisällöistä ja toiminta-alueista ei ole aiemmin tällaisenaan ollut tarjolla ja siksi sellainen on nyt synnytetty tekijöiden yhteisen työskentelyn tuloksena.

Seuraavassa on listattu koontin taustoitukseksi ja lukemisen tueksi muutamia yleisiä ja yhteisiä dramaturgien prosessissa syntyneitä havaintoja tai esiin nostettuja väitteitä. Ne kuvaavat työskentelytilanteisiin ja -olosuhteisiin liittyviä seikkoja, jotka näkyvät dramaturgin työssä erityisesti suhteessa muihin ammattikuntiin teatterissa.

- Dramaturgin työn tarve on lisääntynyt ja tullut yhä keskeisemmäksi, kun teatterityön muodot kentällä ovat moninaistuneet.
- Dramaturgin työtä tekee usein joku muu kuin ammattidramaturgi, esimerkiksi ohjaaja tai johtaja oman työnsä ohessa.
- Vaikuttaa siltä, että erilaisissa prosesseissa kaivattaisiin ulkopuolista seuraajaa, kommentoijaa tai sparraajaa ja tämä tarve kanavoituu dramaturgin rooliin/työhön/tehtävään. Tämä tarkoittaa, että dramaturgia tarvitaan esim. tarkkojen ja vaikeidenkin kysymysten ja huomioiden tekemiseen sekä antamaan konkreettista tukea taiteellisessa ajattelussa ja ratkaisuisissa (esim. ohjaajalle tai kirjailijalle).
- Dramaturgin työ on dialogin rakentamista eri osapuolten välille.
- Dramaturgin rooli saattaa toisinaan muuttua työnohjaukselliseksi, mikä ei kuitenkaan kuulu työnkuvaan.
- Dramaturgin työtä haastaa yhteisen dramaturgisen käsitteistön ja kielen puute teatterin ammattilaisten keskuudessa.
- Dramaturgin rooliin kohdistuu myös ennakkoluuloja ja pelkoja. Dramaturgin rooli tulkitaan toisinaan kriitikon rooliksi. Tämä johtunee työnkuvan epäselvyydestä.
- Ammattidramaturgeja käytetään kirjailijoiden tai ohjaajien (esitysprosessien) tukena, vaikkei heille aina makseta tehdystä työstä palkkaa. Tämänkaltainen ”tukityö” toteutuu tekijöiden toisilleen tekeminä vastavuoroisina palveluksina, eikä se siten tule näkyväksi missään (esim. teattereissa henkilötyövuosina). Näin ollen myöskään dramaturgin työn todellinen toteutunut laajuus tai tarve kentällä ei ole tiedossa.

Dramaturgi on näytelmän/esityksen estetiikan asiantuntija, joka tuottaa, valitsee ja jäsentää materiaaleja sekä lukee ja tulkitsee teoksen tuottamia merkityksiä.

Dramaturgi voi toimia osana työryhmää tai erillisenä siitä. Dramaturgi on itsenäinen taiteilija kulloinkin valituissa/rajatuissa tehtävissään.

Dramaturgin työssä korostuu sosiaalinen ulottuvuus ja välittäjän rooli. Dramaturgi voi fasilitoida taiteellista prosessia suhteessa muihin tekijöihin (esim. kirjailijaan, ohjaajaan, koreografiin, työryhmään, johtajaan) ja suunnitella prosessin etenemisen vaiheita.

1) Ohjelmistoa suunnitteleva dramaturgi ja/tai (johtajan) ajattelun sparraaja

- työskentelee yhteistyössä teatterin johdon kanssa tehtävänä ohjelmiston suunnittelu
- osallistuu parhaimmillaan myös päätöksentekoon
- kuratoiva rooli
- arvioi ideoita, ehdottaa teoksia
- tuntee maailmaa, yhteiskuntaa sekä teatterikenttää meillä ja muualla
→ tuo ymmärryksensä suunnittelun tueksi
- ajattelee kokonaisuuksia ja tukee tietoisia valintoja suunnittelussa
- pohtii teatterin yleisöä, kenelle tehdään sekä yleisösuhdetta laajemmin
- suunnittelee pidempiä ohjelmistolinjauksia
- pohtii teoksen tai linjan sanoittamista
- huomioi teatterin tuotannolliset mahdollisuudet

2) Näytelmien etsijä

- etsii tekstejä teatterille, lukee niitä
- keskustelee sisällöistä teatterin kanssa
- toimii tarvittaessa linkkinä kirjailijoiden suuntaan

3) Lukeva dramaturgi

- on mukana näytelmäkirjailijan kirjoitusprosessissa
- lukee kirjailijan antamaa materiaalia, versioita ja toimii keskustelukumppanina
- tukee tekstin matkaa täyteen potentiaaliinsa
- sopii deadlineja (tekstin/kirjailijan ehdoilla)
- keskustelelee aiheesta ja suunnasta
- sanoittaa, toimii tulkkina tarvittaessa esim. teatterin/työryhmän suuntaan tai teatteritalossa toimiva lukeva dramaturgi voi sanoittaa talon prosesseja ja tarpeita kirjoittajan suuntaan
- voi työskennellä tekstin kanssa myös harjoitusvaiheessa tai esim. koko kantaesityksen valmistumisprosessin ajan, jos näin erikseen sovitaan

4) Dramatisoija / sovittaja

- dramatisoi, sovittaa näyttämöteoksen
- tekee taustamateriaalin pohjalta itsenäisen teoksen
- vertautuu kirjailijan työhön (teos tilataan häneltä)
- mahdollisesti tarvitsee avukseen lukevan dramaturgin

5) Katsova dramaturgi / produktio-dramaturgi / vastuudramaturgi

- toimii suhteessa jonkun toisen kirjoittamaan valmiiseen tekstiin tai kantaesitystekstiin
- ensisijaisesti ohjaajan tukena
- mukana koko prosessin tai määritellyn ajanjakson (perehtyy esim. klassikkoteokseen ja haastaa/peilaa työryhmän valintoja tai käy esim. katsomassa kolme läpimenoa ja keskustele työryhmän kanssa havainnoistaan, isossa teatterissa kukin teatterin omista dramaturgeista vastuussa tietyistä talon tuotannoista)
- useimmiten työryhmän ulkopuolinen asiantuntija eli rooli on konsultoiva

6) Esitysdramaturgi / prosessidramaturgi

- useimmiten mukana prosessityöskentelyssä
- luo/tekee/jäsentää/koostaa tekstimateriaalia ja/tai esitysdramaturgiaa käynnissä olevassa prosessissa (yhdessä muiden kanssa) → esityksen materiaalit voivat olla esim. liike, ääni, kirjoitettu teksti, videonauha
- tarkentaa merkitysten välittymistä näyttämöllä
- mukana esityksen teossa määritellyn ajan esim. alusta loppuun tai harjoitusten ajan, useimmiten edellyttää runsasta läsnäoloa harjoituksissa

13

DRAMATURGI VOI OLLA MYÖS DRAMATURGISEN AJATTELUN TUKIJA KOKO TYÖRYHMÄLLE

- sanallistaa dramaturgisia näkökulmia koko työryhmälle yhteisen ymmärryksen ja käsitteistön rakentumiseksi, sen sijaan että keskustelisi vain ohjaajan tai kirjailijan kanssa → samalla opettaa / tulee opettaneeksi dramaturgisia asioita prosessissa
- sanallistaa ja/tai fasilitoi kesken eräisen prosessin vaiheita ja auttaa näin työryhmää hahmottamaan etenemistä (purkaa stressiä ja jännitteitä prosessista)

MUUTA DRAMATURGIN TYÖSTÄ SANOTTUA

- tarkan lukemisen auttaja ja vahvistaja, lukutaidon ammattilainen
- hahmottaa näytelmäkäännöksissä kielten välisten merkitysten muuttamista sekä kulttuurin ja kielen välittymistä
- usein esikokija/lukija/katsoja teokselle → tärkeä havainnoija
- dramaturgilla tilaa tarkastella teosta etäämmältä kuin esim. ohjaajalla
- erottaa tekstin ja tekijän toisistaan (on ensisijaisesti tekstin/esityksen puolella)
- ohjaajan työpari

DRAMATURGIALUSTA

UNOn tutkiva kokeilu dokumentoi ja tuki dramaturgin työtä teatterirakenteissa

Tarve kokeiluille

Dramaturgin työ teatterirakenteissa oli UNOn kiinnostuksen kohteena hankkeen alusta asti, koska dramaturgit oli tunnustettu ratkaisevan tärkeiksi näytelmäkirjallisuuden laadun kannalta. Näkökulmaa väritti vahvasti myös huoli siitä, että vakituksia dramaturgeja on teatterirakenteissa vain vähän. Tämä vaikuttaa siihen, miten uudet näytelmät löytävät tiensä ohjelmitoon ja miten niiden kanssa työskennellään esimerkiksi kantaesitysprosesseissa.

UNOssa pohdittiin, miten tätä tekijä-/osaamisvajetta voitaisiin paikata ja siten elvyttää rakenteista katoavaa dramaturgi-perinnettä. Miten lisätä dramaturgeja rakenteisiin, monipuolistaa dramaturgisen osaamisen hyödyntämistä teattereissa? Tarvitsevatko teatterit mahdollisesti konsultoivaa apua dramaturgisten tarpeidensa hahmottamisessa ja sopivien tekijöiden etsimisessä?

UNOssa toteutettiin kaksi pidempikestoista dramaturgin työhön liittyvää pilottikokeilua yhteistyössä Verkoston teattereiden kanssa. Niissä testattiin käytännössä erilaisia malleja, miten UNOn tuella voitiin edesauttaa dramaturgisen osaamisen hyödyntämistä erityisesti sellaisissa teatterirakenteissa, joissa ei ole omaa vakituista dramaturgia.

Hankkeen pilottivuonna 2017 käynnistettiin *Valtakunnan dramaturgi* -pilottikokeilu, jossa UNOn dramaturgi Elina Snicker toimii dramaturgisena apuna kolmelle Verkoston teatterille – Kemin kaupunginteatterille, Kouvolan teatterille ja Rakastajat-teatterille. Teatterit saivat UNOn subventoimaa korvausta vastaan dramaturgin työpanosta käytettäväksi omassa toiminnassaan. Tämä ensimmäinen kokeilu johti myöhemmin uuden, hieman eri tavoin painottuneen *Dramaturgialustan* toteuttamiseen.

Tutkiva prosessi dokumentoi dramaturgin työtä

Dramaturgialusta oli tutkiva prosessi, jossa UNO tuki ja dokumentoi dramaturgin työtä Verkoston teattereissa. Työn tavoitteena oli edesauttaa dramaturgien osaamisen nykyistä laajempaa ja monipuolisempaa hyödyntämistä teatterirakenteissa tulevaisuudessa. Kokeiluun liittyvästä kehitystyöstä vastasivat UNOn dramaturgit yhdessä UNOn johtajan kanssa.

UNO ei tällä kertaa suorittanut itse teattereiden tarvitsemaa dramaturgin työtä, vaan tekijöinä olivat muut alan ammattilaiset. Kokeilussa kaksi Verkoston teatteria – Kouvolan teatteri ja Rakastajat-teatteri – palkkasivat dramaturgit uusiin määrä- tai osa-aikaisiin tehtäviin, joiden määrittelyssä kuin myös sopivien tekijöiden etsimisessä UNO auttoi. UNO oli tukena teatterin ja dramaturgin yhteistyön käynnistämässä ja järjesti osapuolille yhteisen purkukeskustelun, jossa summattiin havaintoja työn toteutuksesta. Lisäksi UNO dokumentoi Jyväskylän kaupunginteatterissa jo aiemmin käynnistyneeseen osa-aikaisen dramaturgin tehtävään liittyneet havainnot. Nämä kolme tapausta summaavat raportit on luettavissa sivulta 20 alkaen. Ne ovat erinomaisia käytännön esimerkkejä erilaisista tavoista hyödyntää dramaturgien osaamista teattereissa melko pienellä resurssipanostuksella.

Näiden tapausten havaintojen pohjalta UNO koosti työvälineen, joka voi toimia teatterin ja dramaturgin yhteistyön käynnistämisen ja työstä sopimisen tukena.

UNOn työväline dramaturgin ja teatterin yhteistyöhön s. 16–17.

Dramaturgipalvelu

Osana Dramaturgialustaa UNO kehitteli ideoita dramaturgista osaamista sanoittavasta ja välittävästä palvelusta ja kartoitti olisiko sellaiselle mahdollisesti tarvetta teatterikentällä. Tätä silmällä pitäen

esimerkkitapausten toteutuksen yhteydessä arvioitiin mm. sitä, mikä merkitys UNOn teattereille tarjoamalla konsultoivalla asiantuntija-avulla oli siihen, että kokeilun osa-/määräaikaiset dramaturgin tehtävät realisoituivat työksi, johon saatiin palkata tekijä teatterin ulkopuolelta. Kokemusten pohjalta saatiin päätellä, millaista asiantuntemusta ja käytännön työtä tällaisessa dramaturgisen tarpeen kartoittajan ja osaamisen välittäjän roolissa toimiminen esimerkiksi edellyttää.

Palvelun saattaminen käytäntöön asti ei kuitenkaan kuulunut UNOn suunnitelmiin, vaan tässä julkaisussa kuvattava hahmotelma on vapaasti kenen tahansa hyödynnettävissä. Jää siis nähtäväksi realisoituuko jonkinlainen dramaturgipalvelu teatterikentälle joskus lähitulevaisuudessa. UNOn kokemusten perusteella tarve palvelulle on riippumatta siitä, kuinka hyvin tällä hetkellä sellaisen käyttömahdollisuudet tunnustetaan alan toimijoiden keskuudessa.

UNOn hahmottelema idea palveluksi s. 18–19

UNOn havaintoja dramaturgipalvelun potentiaalista ja tarpeesta hankkeessa tehdyn kehittämistyön sekä toteutuneiden tapausten perusteella:

- Teattereiden kokemukset Dramaturgi-alustan esimerkkitapauksista olivat erittäin positiivisia, kiinnostus hyödyntää dramaturgeja vastaavalla tavalla myös jatkossa lisääntyi onnistuneiden konkreettisten kokemusten myötä.
- Dramaturgin työ vastasi teattereiden tarpeisiin tavoilla, mitä ei välttämättä osattu ennalta hahmottaa tai odottaa, verrattuna siihen, mitä kaikkia hyötyjä tunnustettiin jälkikäteen. → Kyseistä dramaturgin työtä/tehtävää ei olisi välttämättä syntynyt ilman UNOn asiantuntijapanosta.

- UNOn tuella johtajille tarpeen määrittelyssä ja sopivan tekijän etsimiseksi oli konkreettista vaikutusta yhteistyön sujuvuuteen. → Työn lähtökohdat olivat mietityt ja työn tavoite ja tarve tekijöille selkeästi artikuloitu.
- Kokeiluissa työskennelleiden dramaturgien kokemukset olivat positiivisia. Selkeästi rajattu osa-/määräaikainen tehtävä koettiin mielekkäänä esim. muiden töiden ohella tehtäväksi.
- UNO järjesti kaikille kentällä toimiville dramaturgeille avoimen infon ja reflektiotyöskentelyn (2022) dramaturgipalvelun ideasta. Dramaturgit pitivät ajatusta dramaturgista osaamista sanoittavasta ja välittävästä palvelusta potentiaalisena ja kehityskelpoisena.
- Dramaturgien ajatushautomoprosessissa (2019) osallistujat pitivät tarpeellisuutta esimerkiksi jonkinlaisen kuraatoidun ammattilaisten tekijäpankin kokoamista.
- UNO kartoitti Verkoston teattereiden näkemyksiä aiheesta palautekyselyn yhteydessä. Vastaajien näkökulmasta ainakin jonkinlaista tarvetta dramaturgista osaamista välittävälle palvelulle saattaisi olla.

Uuden näytelmän ohjelma UNO

DRAMATURGIN &
TEATTERIN YHTEISTYÖ

UNOssa kehitetty työväline dramaturgin ja teatterin yhteistyön käynnistämiseen ja tukemiseen.

UNOssa kehitetty työväline on kokoelma asioita, joista olisi tärkeää puhua ja sopia dramaturgin ja teatterin yhteistyön käynnistyessä.

Asialistaksi keskusteluun

Työvälinettä voi hyödyntää esimerkiksi asialistana dramaturgin ja teatterin ensimmäisessä yhteisessä tapaamisessa tai muussa tilanteessa, jossa tekijöiden välisestä yhteistyöstä sovitaan.

Kysymykset koskevat dramaturgin ja teatterin yhteistyötä erityisesti silloin, kun kyseessä on vierailevan, osa-aikaisen tai projektikohtaisen dramaturgin tehtävä.

Kummankin osapuolen olisi hyvä tutustua kysymyksiin jo ennen keskustelua ja pohtia niihin omalta osaltaan vastauksia, vaihtoehtoisia ehdotuksia tai niihin liittyviä reunaehdoja.

Muista muistio

Keskustelun aluksi sovitaan, kuka tekee muistion keskustelusta, myös niistä asioista, joita ei kirjata työsopimukseen.

Muistio toimitetaan molemmille osapuolille, jonka jälkeen sitä voi vielä tarvittaessa tarkentaa. Näin varmistetaan, että molemmilla on jaettu näkemys siitä, mitä on puhuttu ja sovittu.

Muistion laatiminen on myös keino tarkistaa tapaamisen jälkeen, että asiat on ymmärretty samalla tavalla ja tarvittaessa väärinkäsitykset on mahdollista oikaista heti.

**DRAMATURGIN TYÖN
LÄHTÖKOHDAT JA KONKRETIA****Tarkoitus ja tavoitteet**

- Miksi: Mikä on dramaturgin työn tarkoitus, mihin tarpeeseen dramaturgin työpanoksella on tarkoitus vastata?
 - » *Jos tehtävää on tarpeen rajata: Mikä kuuluu dramaturgin ammattiosaamisen ytimeen ja mikä on jonkun muun tekijän tonttia?*
- Mitkä ovat tavoitteet yhteistyölle?
 - » *Onko tarpeen yhdessä kartoittaa dramaturgin työnkuva?*
 - » *Miten tavoitteiden toteutumista seurataan?*

Työn tekeminen käytännössä

- Mitä dramaturgi tekee konkreettisesti?
- Miten työskentelyä suunnitellaan? Kuka tekee mitään, missä vaiheessa, ja miten?
- Miten päätökset tehdään? Onko dramaturgin rooli ehdottava vai tekekö hän myös päätöksiä?
- Miten työ jaetaan sopiviksi palasiksi?
- Millaisia aikataulullisia etappeja työssä on? Kuka deadlinet määrittää?
- Miten yhteisen työskentelyn ja itseenäisesti tehtävän työn välinen suhde painottuu? *Esim. tapaamiset/kokoukset/työpajat, jotka edellyttävät läsnäoloa teatterissa/paikkakunnalla.*

- Miten viestitään ja pidetään yhteyttä silloin, kun dramaturgi ei ole läsnä teatterilla?
- Millaisia resursseja dramaturgin työn tueksi on? Keneltä voi kysyä mitäkin apua tai tietoa?
- Mikä on dramaturgin suhde organisaatioon? Kenen tai keiden kanssa dramaturgi työskentelee? Onko dramaturgi tekemisissä vain johtajan vai myös muun henkilökunnan kanssa?

YHTEISTYÖN PERIAATTEET

- Millaiset säännöt yhteistyössä on? Mikä on tärkeää? Miten kommunikoidaan? Mitä tarkoittaa luottamuksellisuus?
- Millaisia unelmia, odotuksia, pelkoja tai ennakkoluuloja yhteistyöhön liittyy? Mikä olisi paras mahdollinen yhteistyön lopputulos?

Nämä jäävät usein sanoittamatta, jos niistä ei puhuta heti alkuvaiheessa.

TYÖSUHTEEN EHDOT

- Millainen työsopimus tehdään?
- Mille ajalle työ sijoittuu, ja mikä on työsuhteen kesto?
- Mikä on dramaturgin työmäärä ja miten toteutumista seurataan?
- Mikä on dramaturgin palkka ja sen määräytymisperuste (tunti/kk/muu)?
- Mitä kuluja korvataan ja millä perustein (esim. matkat, majoittuminen)?

PEREHDYTYS

- Miten dramaturgi perehdytetään teatterin toimintaan? *Esim. toiminnan muotoihin, sisältöihin, ohjelmistoon, arvoihin, yleisöön, ympäristöön, työpaikan käytäntöihin ja työntekijöihin.*
- Kuka perehdyttää? Miten? Milloin?
- Miten teatterin henkilökunta perehdytetään dramaturgin rooliin organisaatiossa?

Tutustuminen teatterin ja dramaturgin dramaturgiseen ajatteluun

- Onko teatteri käyttänyt aiemmin dramaturgia? Miten?
- Mitä dramaturginen ajattelu tarkoittaa teatterille?
- Mitä dramaturginen ajattelu tarkoittaa dramaturgille?
- Miten dramaturginen ajattelu toteutuu teatterissa tällä hetkellä?

Uuden näytelmän ohjelma UNO

”DRAMATURGIPALVELU”

Seuraavaan on kuvattu UNOssa hahmoteltu idea potentiaalisesta palvelusta, jonka avulla voitaisiin lisätä dramaturgista osaamista teatterirakenteisiin. UNOn Dramaturgialusta oli eräänlainen palvelupilotti Verkoston teattereissa.

KONSULTOIVA ASiantuntijapalvelu

- Dramaturgisen työn ja osaamisen tuntija ja välittäjä, joka osaa perata esiin ja sanoittaa tarpeita ja räätälöidä ne työtehtäväksi.
- Tietää ja tunnistaa tehtäviin sopivat, ammattitaitoiset tekijät – tai voi tarjota tätä osaamista käyttöön itse ostopalveluna.

Ylläpitää kuratoitua dramaturgian ammattilaisten tekijäpankkia

ammattilaisille lisää monipuolisempia työmahdollisuuksia erilaisissa rakenteissa

POTENTIAALISIA KÄYTTÖTARKOITUKSIA

Palvelua voisi hyödyntää teattereissa mm.

- dramaturgisten osaamistarpeiden tunnistamisessa ja jäsentämisessä sekä
- näiden tarpeiden raamittamisessa selkeiksi työtehtäviksi / työnkuviksi (rajattu tai jatkuvaluonteinen työ uudelle tekijälle tai talosta jo löytyvän ammattilaisen työnkuvan päivittäminen)
- Uusien tekstien kehittelytyössä (mm. lukevan dramaturgin työ)
- Teatterin henkilökunnan näytelmänlukuosaamisen, kesken eräisten tekstien ymmärtämisen sekä taiteellisen / dramaturgisen ajattelun ja sisältökeskustelun kehittämisessä ja ylläpitämisessä
- Dramaturgisen ajattelun laajemmassa hyödyntämisessä ohjelmistosuunnittelussa ja/tai teatterin taiteellisen toiminnan kehittämisessä (esim. taiteellinen keskustelukumppani johtajalle)

Sopivien tekijöiden tunnistaminen ja etsiminen em. tehtäviin

HYÖTYJÄ TEATTERILLE

- Dramaturgin osaaminen auttaa parantamaan laatua: *sisällöt ja prosessit.*
- Kun dramaturgisen työn tekee sen asiantuntija, jolla on tarvittava osaaminen ja ammatilliset työvälineet, muiden työtaakka kevenee (jotka hoitavat tehtäviä nyt).
- Dramaturgin osallisuuden takia prosessit voivat sujuvoitua (esim. kantaesitysprosessissa dramaturgin vaikutus tekstin käsittelyssä, ymmärtäjänä, artikuloijana), työ saattaa maksaa itsensä takaisin resurssisäästönä toisaalla.

Muita potentiaalisia hyötyjiä/käyttäjiä/sovelluksia

- Lukevia/keskustelevia dramaturgeja kirjailijoille
- Dramaturgista työvälineistöä saataville
- Ammatillisten kysymysten nostamista esiin ja työstämistä yhdessä kollegojen kanssa (taloissa toimivat + freelancerit + rakenteet)
- Yhteistyötahona koulutuksen ja kentän välillä (esim. harjoittelut)
- Mahdollisuus laajentaa myös muille taiteen ja kulttuurin aloille (esim. tanssi, ooppera, museot, pelit, AV)

PALVELUN TOTEUTTAJALTA EDELLYTETTÄVÄT VALMIUDET / OSAAMINEN

*Hyödynnetty tietoa, miten UNO toimi konsultaatioapuna teattereille,
minkä tunnistetaan tukeneen "asiantuntijapalvelun" toimivuutta.*

Aihealueen asiantuntemus

- Dramaturgin osaaminen ja kokemus: tietämys ja ymmärrys dramaturgin ammatista ja tehtävänkuvan mahdollisuuksista
- Ymmärrys teatterirakenteiden toiminnasta

Kontaktit/verkostot

- Dramaturgien (potentiaalisten tekijöiden) tuntemus: ketkä toimivat kentällä, millaista kokemusta, kiinnostusta
- Potentiaalisten tilaajien (teattereiden) tuntemus: missä rakenteissa dramaturgiselle lisäosaamiselle voisi olla tarvetta ja millaisissa tilanteissa

Ammatilliset valmiudet välittäjärooliin

- Vuorovaikutustaidot, kyky sujuvaan kommunikointiin
- Luottamuksen rakentaminen -> Mahdollistaa avoimen dialogin palvelun käyttäjien kanssa, auttaa palvelun räätälöinnissä osuvaksi (*UNOssa pitkän yhteistyön tuottamat hyödyt auttoivat asiaa*)

Produktiokohtainen dramaturgi kaupunginteatterissa

CASE: Kouvolan teatteri

Koonti: *Elina Snicker & Saara Rautavuoma*

Tämä yhteenveto on laadittu teatterinjohtaja Tiina Luhtaniemen ja dramaturgi Iira Halttusen keskustelusta, jossa käsiteltiin huhti–toukokuussa 2021 toteutunutta määräaikaista dramaturgin työrupeamaa Kouvolan teatterissa sekä teatterin ja dramaturgin yhteistyöstä kertyneitä havaintoja. Dokumentointityö oli osa UNOn Dramaturgialusta-kokeilua, jossa tuettiin ja tutkittiin dramaturgin työtä teatterirakenteissa.

Lisätietoa Dramaturgialustasta s. 14

Taustaksi

UNOn rooli Kouvolan teatterin tapauksessa oli olla teatterinjohtajalle apuna dramaturgisen tarpeen tarkentamisessa ja sopivan tekijän etsimisessä, tukea teatterin ja dramaturgin yhteistyön syntymistä ja dokumentoida toteutunut yhteistyö ja sen havainnot.

Kokeilun käynnistymiseen sisältyi useita UNOn ja teatterinjohtajan yhteisiä etätapaamisia sekä puhelin- ja sähköpostikeskusteluja kevään 2020 ja kevään 2021 välisenä aikana. Kun näiden keskustelujen pohjalta tehtävä oli tarkentunut ja tekijä löytynyt, UNO veti johtajalle ja dramaturgille yhteisen aloitustapaamisen (25.3.2021), jossa raamitettiin tulevaa yhteistyötä. Työn toteuduttua, UNO kutsui osapuolet uudestaan koolle (27.5.2021) refleктоimaan yhteistyötä. UNO koosti osapuolille muistion kummastakin keskustelusta. Tämä yhteenveto on tiivistelmä näistä jälkimmäisestä.

Kouvolan teatteri on osakeyhtiömuotoinen ammattiteatteri, jossa on 43 vakituista (näistä 22 taiteellista henkilökuntaa) ja 20–30 määräaikaista työntekijää. Teatterissa on kaksi näyttämöä, 5–7 ensi-iltaa vuodessa sekä nuorisoteatteri yhteistyössä nuorisopalveluiden kanssa. Tiina Luhtaniemi on johtanut teatteria vuodesta 2017 alkaen.

Iira Halttunen on helsinkiläinen näytelmäkirjailija ja dramaturgi. Teatterikorkeakoulusta vuonna 2019 valmistunut Halttunen on työskennellyt aiemmin mm. Ylellä audiodraamojen parissa.

Lähtökohdat työlle ja mihin päädyttiin

- Johtaja Luhtaniemellä oli Kouvolan teatterin ohjelmistoon suunnitellulle tulevalle teokselle löyhänä aiheena metsä / Kymenlaakson metsäteollisuuden juhlavuosi 120v.
- Tehtävänanto dramaturgi Haltuselle oli luoda konsepti esitystapahtumalle näissä raameissa. Hän otti työn vastaan huhtikuun 2021 alkupuolella. Tavoitteena oli työskennellä 2kk tutkien aiheeseen liittyvää maastoa. Työvaihe ei sisältänyt tekstin kirjoittamista näyttämölle.
- Ennen dramaturgiyhteistyön käynnistymistä UNOn dramaturgit olivat Luhtaniemelle apuna aiheen sanoittamisessa ja rajaamisessa, jotta tilaus voitiin tehdä. Tämä helpotti työskentelyn siirtymistä konkretian tasolle, kun Halttunen tuli mukaan. Myös prosessiin liittynyt pitkä aika auttoi lähtökohtien hahmottamisessa.

- Alusta alkaen oli molemmin puolin selvää, että tavoitellaan jotain muuta kuin teatteritilaa. Yhteisissä keskusteluissa sekä aihe että esityspaikka tiivistyi Verlan alueeseen. Tämä oli luontevaa siksikin, että Halttusella oli aiempaa kokemusta esitysten tekemisestä ei-teatteritiloihin.
- Työjakson päätteeksi toukokuun 2021 lopussa Halttunen toimitti Luhtaniemelle 4-sivuisen konseptin – ehdotuksen esitykseksi, mitä se voisi olla näillä asetuksilla. Ehdotukseen sisältyi myös temaattista rajausta, konsepti esitteli mahdollisia lähtöjä. Se toimi pohjana sille, mistä pitää puhua, jos työtä jatketaan yhdessä.

Yhteistyön tavasta

- Keskustelua käytiin sähköpostikirjeenvaihdon kautta ja tavattiin kerran Verlassa. Halttunen sai tiettyjen lähtöjen pohjalta työskennellä melko itsenäisesti.
- Kouvolan teatteriin perehtyäkseen Halttunen kävi vierailulla teatterin tiloissa ja tutustui toimintaan Luhtaniemen toimittamien materiaalien avulla. Jos ei olisi ollut korona-aikaa, Halttunen olisi seurannut harjoituksia teatterilla ja nähnyt eri tuotantojen esityksiä. Myös moniammatillisuus olisi ollut eri tavalla perehdytyksessä mukana.
- Luhtaniemi oli tehnyt selvitys-/pohjatyön Verlan suuntaan, jonka myötä tiedossa oli yhteyshenkilöt, joilta Halttunen pystyi kysymään apua tarvittaessa. Hän käyttikin apunaan museon intendenttiä ja pyysi tältä materiaaleja nähtäväksi. Luhtaniemi myös syötti Halttuselle aihepiiriä, joka hänelle itselleen oli noussut kiinnostavaksi. Ajatus oli, että ensin tehdään konsepti ja jutellaan sitten. Halttusesta tuntui hedelmälliseltä tavalta ensin luoda jotain konkreettista, mistä lähteä liikkeelle ja mistä puhua, ja mihin tuoda sitten mukaan myös muita ammattiryhmiä.

- Yhteisellä vierailulla Verlassa oli mukana myös Kouvolan teatterin suunnittelijoita, skenografi ja valosuunnittelija. Halttuselle kontaktit olivat riittäviä, mutta dramaturginen keskustelu olisi voinut olla hedelmällistä, jos teatterilla olisi ollut esim. oma dramaturgi. Työjakso auttoi hahmottamaan, mitä resursseja, työtapoja ja yhteyksiä voisi kaivata, jos työ tästä etenee.

Millaisia valmiuksia dramaturgi tarvitsee tällaisessa työskentelyssä? (Halttunen)

- Kykyä itsensä johtamiseen.
- Koska kyseessä tilaustyö, sitoutumista valittuun lähtökohtaan. Kyky tehdä päätöksiä, valita ja rajata – mikä tähän teokseen kuuluu ja mikä ehkä johonkin toiseen teokseen.
- Kaupunginteatterikontekstissa tulee ajatelleeksi myös yleisöön ja yleisön dramaturgiaan liittyviä kysymyksiä.

Minkälaisia taitoja tai valmiuksia vaaditaan teatterilta tällaiseen yhteistyöhön? (Luhtaniemi)

- Tilaajana tulee pystyä selkeästi kertomaan, mitä ollaan tilaamassa. Raamit ja koko tehtävänanto on oltava selkeät.
- Myös perehdyttäminen, maaston sanoittaminen, teatterin oman katsojaprofiilin avaaminen ja työskentelytapojen avaaminen ovat tärkeitä.
- Lisäksi on tärkeä mainita resursseista (kuten näyttelijämäärästä), kun teattereiden resurssit ovat niin erilaisia. Jos esim. dramaturgilla/kirjailijalla on ehdoton näkemys koreografian tai sävellystyön tarpeista, voi hahmottaa sitä suhteessa siihen, millaista osaamista teatterissa jo on ja mitä mahdollisesti puuttuu.
- Teatterin suuntaan konseptista pitää välittyä, mikä ehdotuksessa on todella merkityksellistä. Kun ehdotuksen

ensimmäisen kerran lukee, sen täytyy välittää tekijän innostusta ja innostaa myös lukijaa, olla sillä tavoin myyvä.

Millaisena tällainen työ koettiin ja mitä opittiin?

- Koska Halttunen oli Luhtaniemelle tuntematon tekijä, antoi tämä työvaihe lisätietoa Halttusen tekijälaadusta ja kiinnostuksesta työhön. Vaihe on tarjonnut mahdollisuuden tunnusteluun puolin ja toisin, toiminut yhteisen työ- kulttuurin luomisena. Luhtaniemi yllättyi iloisesti, miten Halttunen ehti tekemään annetussa aikaraamissa niin paljon, siitä että ehdotuksessa on niin paljon mahdollisuuksia. Tämä innostaa jatkamaan produktiota, ja nyt on selvät sävelet, miten tästä edetään. Ilman tätä työvaihetta koko projekti olisi saattanut hautautua johtajan muun työkuorman alle.
- Luhtaniemen mukaan dramaturgi voisi olla jatkossakin teatterin ja vieraillevien tekijöiden välinen kehittäysilta. Teatterin näkökulmasta kyseessä oli tärkeä kokeilu, jollaista ei oltu aiemmin tehty. Se auttoi hahmottamaan, miten tärkeää dramaturgin työ on erityisesti suunniteltaessa kantaesitystä ja suunniteltaessa teatterin ohjelmistoa. Kokeilun tarkoituksena oli tutkia, mitä resursseja kantaesitystä tehtäessä tarvitaan, jotta tulisi laadukas ja ammattiteatterin kriteeristön täyttävä esitys. Tässä suhteessa kokeilu toimi yli odotusten. Vaihe varmistaa laadun. On paljon ohjaajia, johtajia ja näyttelijöitä, joilla on dramaturgista ammattitaitoa, mutta laatu syntyy ammattitaidosta, joka perustuu korkeakoulutukseen ja kokemukseen.
- Luhtaniemi aikoo käyttää vastedes samaa metodologiaa, kun tilaa kantaesityksiä, jos tekijä on suostuvainen. Metodina: 1) etsitään tekijä 2) annetaan niin selkeä ja rajattu tehtävä, mitä pystytään 3) tekijä rakentaa esityskonseptin

4) päätetään jatketaanko tästä eteenpäin – onko tekijällä ja tilaajalla siihen mahdollisuuksia, ja koetaanko, että halutaan jatkaa yhteistyötä. Tästä työvaiheesta maksetaan ja sille on sovittu aikaraami.

- Tälle työlle määritetty 2kk aikaraami tuntui Halttusen kannalta sopivalta. Vaihe tarjosi aikaa ajatella rauhassa.
- Halttunen ei ollut ennen tehnyt näin selkeästä tilauksesta lähtevää suunnittelutyötä. Oli odotus, että pääsee kokemaan, minkälaisista lähdöistä tällainen prosessi rakentuu. Myös maakuntateatteri kiinnosti työympäristönä.
- UNO summaa, että vaihe tarjoaa myös tekijälle mahdollisuuden rauhassa hahmottaa ne suunnat, joihin voisi lähteä. Kyseessä on työ, jonka tekijä tekisi joka tapauksessa, mutta se on yleensä osa kirjoitusaikaa ja sikäli näkymätöntä. Nyt tämä vaihe oli artikuloitu omaksi tehtäväkseen/työvaiheekseen ja sille annetut resurssit hyödyttävät suoraan jatkotyöskentelyä.
- Olennaista tällaisessa työssä on määrittää työnkuvaa dialogisesti teatterin ja dramaturgin välillä niin, että työ on dramaturgille mielekästä ja tulee teatterille tarpeeseen.

Luhtaniemen ja Halttusen yhteistyö jatkui projektin parissa tämän työvaiheen jälkeen.

Halttusen kirjoittaman teoksen kantaesitys on 15.9.2022 Kouvolan teatterin pienellä näyttämöllä (ohj. Seppo Honkonen).

Määräaikainen dramaturgin kehittämistehtävä vapaassa ryhmässä

CASE: Rakastajat-teatteri

Koonti: Elina Snicker & Saara Rautavuoma

Tämä yhteenvedo on laadittu taiteellinen johtaja Angelika Meuselin ja dramaturgi Valto Kuuluvaisen keskustelusta, jossa käsiteltiin kesän ja syksyn 2021 aikana toteutunutta määräaikaista dramaturgin työrupeamaa Rakastajat-teatterissa sekä teatterin ja dramaturgin yhteistyöstä kertyneitä havaintoja. Dokumentointityö oli osa UNOn Dramaturgialusta-kokeilua, jossa tuettiin ja tutkittiin dramaturgin työtä teatterirakenteissa.

Lisätietoa Dramaturgialustasta alkaen. s. 14.

Taustaksi

UNOn rooli Rakastajat-teatterin tapauksessa oli olla teatterille apuna dramaturgisen tarpeen tarkentamisessa ja sopivan tekijän etsimisessä, tukea teatterin ja dramaturgin yhteistyön syntymistä ja dokumentoida sen toteutusta ja havaintoja.

Kokeilun käynnistymiseen sisältyi useita UNOn ja Rakastajat-teatterin johtajien yhteisiä etätapaamisia sekä puhelin- ja sähköpostikeskusteluja kevään 2020 ja kevään 2021 välisenä aikana. Kun tarve dramaturgin työlle oli riittävästi tarkentunut ja tekijä löytynyt, UNO veti johtajalle ja dramaturgille yhteisen etätapaamisen (29.3.2021), jossa osapuolet sanoittivat tulevan yhteistyön tavoitteita ja odotuksia. Osapuolet olivat jo ennen tätä tapaamista aloittaneet dramaturgin tehtävän raamittamisen yhdessä. Yksi osa käynnistynyttä dramaturgin tehtävää oli nimenomaan oman tehtävänkuvan määrittäminen.

Kun sovittu työjakso lähestyi loppuaan, UNO kutsui osapuolet uudestaan koolle (30.11.2021) refleктоimaan yhteistyötä. Tämä yhteenvedo on tiivistelmä tässä keskustelussa jaetuista havainnoista. Keskusteluhetkellä dramaturgin ja teatterin yhteistyö oli vielä käynnissä, joten osa havainnoista koski suunnitelmia, joiden toteutus oli vielä edessäpäin.

Rakastajat-teatteri oli kokeilun aikana rahoituslain ulkopuolinen vapaan kentän toimija, josta vuoden 2022 alusta tuli vos-teatteri. Yhdistysmuotoisessa ammattiteatterissa on yhdeksän kuukausipalkkaista työntekijää, joista on neljä on taiteellista henkilökuntaa. Teatterissa on kaksi näyttämöä ja 2–5 ensi-iltaa vuodessa. Angelika Meusel toimii teatterin taiteellisena johtajana yhdessä Kai Tannerin kanssa. Meusel ja Tanner ovat myös juuri 30 vuotta täyttäneen teatterin perustajat.

Valto Kuuluvainen on on helsinkiläinen näytelmäkirjailija ja dramaturgi. Teatteri-korkeakoulusta vuonna 2014 valmistunut Kuuluvainen työskentelee kirjailijana, sekä freelancerina esitystaiteen eri tehtävissä.

Työn lähtökohdat ja raamit

- Rakastajat-teatterin prosessi käynnistyi siten, että teatteri määritteli UNOn avustuksella itselleen tutkimuskysymyksen koskien teatterin ja dramaturgin yhteistyötä ja sen tavoitteita sekä hahmotteli alustavasti dramaturgin tehtävää, jonka oli tarkoitus kehittyä/muotoutua/tarkentua yhteistyön edessä. Näiden pohjalta oli mahdollista miettiä tehtävään sopivaa tekijää. Dramaturgin tarvetta ja työn lähtökohtia Rakastajat-teatteri sanoitti prosessin alussa seuraavasti:
- Miten taiteellisesti kunnianhimoiset sisällöt voisivat kukoistaa Porissa myös tulevaisuudessa?
 - 1) *Minkälainen olosuhde ja mitä toimenpiteitä/ratkaisuja/muutoksia nykyiseen tilanteeseen/toimintatapoihin em. saavuttamiseksi vaaditaan?*
 - 2) *Miten dramaturgin ajattelu ja työpanos voi konkreettisesti auttaa näiden saavuttamisessa?*
- Dramaturgin työn ensisijainen tarkoitus oli Rakastajat-teatterin toiminnan kehittäminen. Kysymykset/näkökulmat, joiden parissa dramaturgi tulisi työskentelemään olivat:

Teatterin ohjelmistolinjan ja tehtävän/merkityksen kirkastaminen ja näistä viestiminen (artikulointi ulos) – teatterin tarina + brändi

Teatterin profiilin nostaminen (Porissa / maakunnassa)

Teatterin yleisösuhteen kehittäminen ja uusien yleisöjen löytäminen.
- Kun sopiva tekijä oli löytynyt, teatteri ja dramaturgi sopivat yhdessä työn kestoksi reilut puoli vuotta, jonka ajalle työ määrä oli raamitettu keskimäärin viikkoon kuukaudessa (25% työaika).

Dramaturgin hahmotus tehtävästä ja työn käynnistäminen

- Kuuluvainen lähti työhön ajatuksella, että hän tutkii, mihin kehittämistä tarvitaan. Alussa vahvana oli Rakastajien tarina, mikä Rakastajat on. Siitä muodostui dramaturgin pääasiallinen työkysymys. Hän jakoi työtä kahteen osaan, *sisäisen kehittämisen ja ulospäinsuuntautuvan profilointityön* rinnakkaisiin prosesseihin, joiden avulla oli tarkoitus saada teatterin energia menemään siihen, että se pystyy olemaan sitä, mitä se haluaa olla.
- 1) *sisäinen kehittäminen – prosessit teatterin sisällä ja niiden tukeminen*

Kuuluvainen teki Rakastajien oman identiteetin vahvistamista ja pohdintatyötä suhteessa siihen, sekä tarkasteli konkreettisesti niitä prosesseja, jotka auttavat tekijöitä tekemään teatteria Rakastajilla ja teatterin johtajia työssään. Mihin voimavarat menevät ja mihin niiden pitäisi mennä teatterin sisällä. Mitkä ovat kohtia, joissa voimavarat menevät paikkaan, jossa niistä ei tule paras hyöty irti.
- 2) *ulospäinsuuntautuva profilointityö – mikä kaupunki on ja mikä Rakastajat on Porissa*

Ulkoisen prosessi liittyi kysymyksiin, mitä Rakastajat on ollut Porissa, ja mitä se voisi tulevaisuudessa olla. Tavoite oli, että dramaturgi pystyisi tuottamaan ulkopuolisen tietoa kaupungista, jossa toimitaan.
- Nämä prosessit käynnistettiin dramaturgin vetämällä työpajatyöskentelyllä, johon osallistui teatterin koko henkilökunta. Koska Rakastajat vapaalle teatteriryhmälle tyypillisesti henkilöityy vahvasti, Kuuluvainen ajatteli, että sen voimavara ovat ihmiset, joiden intohimoa se palvelee. Oli tärkeää, että ensin selviteltiin yhdessä, mikä se intohimo ja ne asiat ovat, mitä he haluavat tehdä täällä ja tälle teatterille.

Samoin käytiin läpi, missä on tuotannollisia haasteita: missä/milloin asiat eivät toimi, tai voimavaroja menee väärään paikkaan, tai väärän ihmisen voimavaroja väärään asiaan. Lisäksi työpajoissa tehtiin Kuuluvaisen kehittämä *Porin kartta* -tehtävä, jolla havainnoitiin teatterilaisille tärkeitä paikkoja ja sosiaalista maantiedettä.

- Kuuluvaisella oli suunnitelma teettää myöhemmin sama karttatehtävä ja käydä keskusteluja yleisön ja poliitikkojen kanssa. Tavoitteena oli katsoa näitä karttoja rinnakkain: missä teatterilaisien ja yleisöjen kartat menevät päällekkäin, miten ne näyttäytyvät suhteessa toisiinsa. Tämä oli yksi tapa konkretisoida kaupunkidramaturgiasiaa. Kuuluvainen halusi myös tavata ja haastatella yleisöä ja muita teatterin liepeillä olevia, nk. tavallisia kaupunkilaisia.

Työn rytmittäminen ja rajaaminen

- Helsingissä asuva Kuuluvainen kävi Porissa keskimäärin 1–2 kertaa kuu-kaudessa. Omaa tutustumistyötään hän teki tämän rinnalla. Taustatyöhön kului paljon aikaa, Kuuluvainen mm. katsoi läpi vanhoja ohjelmistoja ja tutustui ympäristöön.
- Dramaturgin työn toteutuminen koettiin puolin ja toisin menneen aika luontevasti, vaikka se ei ollut systemaattista. Se rajautui Rakastajien toiminnan rytmin mukaan. Teatterilla oli joko tilanteita, joita dramaturgi oli vetämässä, tai esityksiä, joita dramaturgi kävi katsomassa ja näihin yhdistettiin muutaman päivän ajan myös muuta.
- Kuuluvainen rajasi työtään niin, että hän teki kulloisenkin Porin reissun ympärillä kaiken sen työn, mitä muutoinkin tehtävään liittyen teki. Hänellä oli tavallaan Rakastajat-temaviikoja tai puolikkaita viikkoja, ajoittuen reissujen mukaan. Kuuluvainen pyrki siihen, että hän teki työtä keskitetysti tietyt päivät ja sitten saattoi olla pari viikkoa taukoa.

HAVAINTOJA DRAMATURGIN TYÖSTÄ JA YHTEISESTÄ PROSESSISTA

Työn aikajänne

- Kuuluvaisesta työaika suhteessa työ-määrään oli hyvin mitoitettu. Kuitenkin työn aikajänne suhteessa tehtävän tarkoitukseen oli lyhyt ottaen huomioon sen, miten pitkäkestoisia ja jatkuvaluonteisia prosesseja kehittämistyö edellyttää. Mikä tämänkaltaisessa työssä on loppupiste, ja mikä sen tarvitsisi olla?
- Kuuluvainen koki, että hänestä olisi tässä työssä sitä enemmän hyötyä, mitä kauemmin hän on käytettävissä. Suuri osa työajasta meni siihen, että hän yritti ymmärtää toimintaympäristöä. Myös ohjelmistosuunnittelu ja strategian tekeminen ovat pitkän aikavälin prosesseja ja jos työhön tulee niin, ettei tunne teatteria, menee todella kauan, että ymmärtää, mistä keskustellaan. Porukan oppii tuntemaan, kun tehdään yhdessä jotain konkreettista, ja tämä tuntemus mahdollistaa sen, että dramaturgi pystyy myös auttamaan enemmän.
- Jos vastaavan työn toistaisi, voisi olla parempi, että työtä olisikin 1 viikko joka toinen kuukausi ja työn aikajänne olisi vuoden tai puolitoista.
- Meusel jakoi näkemyksen ajan merkityksestä. Teatterissa koettiin, että oli vasta päästy tosi hyvään alkuun.

Monipuolinen hyöty teatterille

- Teatterilla oli yllätytty, millä kaikilla tavoin dramaturgista on apua. Meusel kuvasi, ettei ole ollut hetkekään, jolloin olisi joutunut miettimään, miksi dramaturgi on teatterissa. Enemminkin jatkuvasti hahmottui uusia asioita, missä dramaturgia voisi vielä hyödyntää.
- Teatterin dramaturgin työhön satsaamat resurssit eivät ole missään suhteessa siihen, miten paljon työstä oli saatu.

- Asioiden kirkastuminen oli vähentänyt stressiä teatterin sisällä. Esimerkiksi oli todella tärkeää, että dramaturgin avulla oli saatu tekniikan työtä ja prosesseja kuntoon.
- Teatterin kannalta dramaturgi oli jo ehtinyt olla avuksi monessa. Näitä toteutuneita konkreettisia hyötyjä Meusel kuvasi mm. seuraavasti:
 - Kehittäminen: *”Ylipäänsä prosessien kehittäminen ja se, että koko henkilökunta otettiin työhön mukaan. Työ lähti erittäin hyvin liikkeelle yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon käsittelemisestä ja teatterin roolista kaupungissa.”*
 - Palaute: *”Teatterissa tehtiin ensimmäistä kertaa dramaturgin vetämä purku, kyseessä oli teatterin historian isoin produktio. Palautekeskustelu oli äärimmäisen tärkeää, ja se, miten sen avulla asioita saatiin edistettyä (esim. esiin nousivat tekniikan prosessit). Purun seurauksena teatterissa järjestettiin työpajoja tekniikalle, joissa katsottiin aikatauluja ja prosesseja ja kehitettiin näihin liittyviä käytäntöjä yhdessä.”*
 - Asioiden kirkastaminen: *”Keskusteluissa dramaturgin kanssa teatterissa on tajuttu enemmän sitä, mitä Rakastajat-teatteri on, ja mitä siellä halutaan. Johtajat saivat paljon tukea myös sen miettimiseen, että mihin menee turhaa aikaa. Vaikka teatterin tekijöillä on paljon ideoita sisällöistä, oli kiva saada näitä kirkastettua.”*
 - Fasilitointi: *”Oli aina iso helpotus, kun dramaturgi tuli ja veti session, kun on totuttu, että johtajana joutuu itse vetämään kaiken. Ratkaisu oli myös parempi henkilökunnan kannalta. Kaikki saivat keskusteluissa enemmän tilaa ja johtaja sai olla vastaanottavana, osallistujana.”*
 - Meuselistä oli hyvä, että asioille on selkeästi joku runko ja työvälinitä, esim. DAS Arts -metodin käyttäminen palautteessa. Hän oli myös tajunnut, miten tärkeää on ajan ottaminen palautteelle. *”Asioista tulee helpommin hallittavia, kun palautteeseen saa apua.”*

Asioille jonkinlaisen selkänöjan tai rakenteen tarjoaminen olikin ollut yksi Kuuluvaisen tavoitteista.

- Kuuluvainen onnistui lunastamaan henkilökunnan luottamuksen heti ensimmäisessä työpajassa. *”Koko henkilökunta on aina ilahtunut, kun sanon, että Valto tulee”*, Meusel kuvasi väen tunnelmia. Oli ollut kaikille helpotus, että teatterissa saatiin tukea mm. edellä listattuihin asioihin.
- Vaikka teatteri vuoden 2022 alusta oli siirtymässä vapaalta kentältä vos-teatteriksi, se ei tarkoita sitä, että he yhtäkkiä voisivat palkata paljon lisää henkilökuntaa. Jatkossakin ihmiset tekevät myös enemmän kuin vain oman tonttinsa, jotka nekin ovat aika laajoja. Dramaturgin avulla tehtävänkuviin ja työn raamittamiseen oli saatu jäämäkkyyttä.

Kutsumisen ja tekijyyden tunnistamisen merkitys

- Kuuluvainen kuvasi, että on helppo päästä dramaturgina sisään sellaiseen rakenteeseen, johon kutsutaan. Kysytään, voisitko tulla ja olla mukana tässä, vaikkei heti olisi tarkkaa käsitystä siitä, mitä pitäisi tehdä. Se antaa tekijälle mahdollisuuden kuulla, mitä tähän voisi tuoda. Dramaturgi voi tehdä monia asioita.
- Kuuluvainen hahmotti tekijyyden keskeiseksi asiaksi. Mikä on se niiden ihmisten tekijyys, jotka jo ovat rakenteessa, ja mikä on se pala mikä siihen voidaan tuoda, että se täydentää sitä. Kuuluvainen koki, että hänen tehtävänsä ei ole olla *”dramaturgi”*, vaan tehtävä on olla *”henkilö, joka antaa jotain mitä siellä ei jo ole”*. Mitä näissä ihmisissä on ja mikä on se tekijyyden asia, minkä voi tuoda siihen rinnalle, ettei se riitele niiden kanssa, ei yritä jotain.
- Kuuluvainen kuvasi oman työnsä kannalta hyödylliseksi esimerkiksi työskentelyä, jossa kartoitettiin sitä, mitkä ovat

teatterin ydinhenkilöiden ammatilliset tavoitteet henkilökohtaisella tasolla ja suhteessa teatteriin.

- Teatterinjohtajat yleensäkin tulevat erilaisista taustoista, heillä on tosi erilaisia vahvuuksia. Silloin dramaturgin työ on suhteessa juuri heidän ammatillisiin tavoitteisiinsa ja vahvuuksiinsa. Dramaturgi täydentää kaikkea sitä osamista, mitä teatterissa jo on ja yrittää auttaa ottamaan siitä kaikki irti.
- Em. asiat on mahdollistanut kutsuminen, mukaan haluaminen ja tilan antaminen. *”Vaikka alussa olisi epäselvää, niin yhdessä kun hahmottuu joku reitti, niin löytyy myös se seuraava askel”*, Kuuluvainen kuvasi yhteistyön rakentumista.

HUOMIOITA JA SUOSITUKSIA OSA-AIKAISEN DRAMATURGIN TEHTÄVÄÄN

Millaisia valmiuksia teatteri tarvitsee, että ylipäänsä pystyisi palkkaamaan määräaikaisen tai projektikohtaisen dramaturgin? Millaisia valmiuksia dramaturgi tarvitsee työhön, esim. tällaisessa ympäristössä? Mitä olisi hyvä huomioida ja mistä sopia?

Tarpeen tunnistaminen

- Meuselin mukaan teatterin tulee miettiä, mihin dramaturgia voisi käyttää ja mihin siitä olisi hyötyä. Dramaturgia voi hyödyntää todella moneen asiaan – *”onhan se aikamoinen velho”*. Meusel uskoo, että joka ainoalla teatterilla olisi dramaturgille paljon enemmän käyttöä kuin mitä tällä hetkellä tajutaan. Dramaturgin rooli mielletään aika pieneksi, esimerkiksi vain lukevana dramaturgina. UNOn koostama listaus *Dramaturgin tehtävänkuvia ja työn orientaatioita* (ks. s. 11) esimerkiksi toimi Rakastajille hyvänä apuvälineenä sen miettimiseen, mitä juuri heidän teatterinsa tarvitsi.
- Meusel kokee, että jos työn lähtökohta on avoin, se asettaa edellytyksiä sille, millainen tekijä on sopiva:

”Täytyy olla sellainen dramaturgi, joka on valmis katsomaan dramaturgin roolia laajasti, ja myös sellaisena, että dramaturgi tulee täyttämään jonkun sellaisen osion, mistä ei ihan ehkä tiedetä, mikä se just on.” Meusel muistuttaa myös, että on äärimmäisen tärkeitä myös se, että dramaturgin ja teatterin väen kemiat kohtaa.

- Kuuluvaisen mukaan on hyvä, että teatterilla mietitään, mihin dramaturgi halutaan, mikä on se tehtävä. Hän on miettinyt, miksi dramaturgeja ei enää ole teattereissa, paitsi että se tuntuu olevan resurssikysymys. Kuuluvainen arvelee, että teattereissa ei keskustella riittävästi siitä, mitä dramaturgi tekee juuri tässä talossa ja suhteessa tähän johtajaan / johtajiin ja tähän taiteelliseen johtoryhmään. Tästä keskustelun puutteesta on seurannut liikaa vääntöä vallan ja vastuun kysymyksistä. Jollain tavalla tarve pitäisi olla teatterilta käsin tunnistettu. Mutta samalla pitäisi olla luottamus, että dramaturgi määrittelee osaltaan sen tarpeen, ja siihen annettaisiin resurssit. Kommunikaatio on tärkeitä, niin kuin aina.
- Vallasta ja vastuusta: Kuuluvaisen näkökulmasta Rakastajilla on osattu selkeästi määritellä, mitä he eivät halua. Hän dramaturgina on asettanut raamit, joiden puitteissa keskustellaan tietyllä tavalla. Hän on kannustanut / pakottanut miettimään asioita ja määrittelemään, että *”mitä tässä oikeastaan halutaan, halutaanko tälle tehdä jotain ja milloin”*. Tämä on hyvin erilaista kuin vaikka valta siihen, mitä ohjelmistoa tehdään. Alun alkaenkin Rakastajilta saatu tehtävänanto liittyi sen määrittämiseen, mihin dramaturgia voidaan tarvita. Ettei esimerkiksi teatterinjohtajien tarvitsisi olla yksin sekä vallassa että vastuussa. On dramaturgille iso vastuu siinä, osaako lukea oikein, mitä tarvitaan.

Osa-aikaisuudesta

- Meuselin mielestä osa-aikainen dramaturgi ei ole hirveän iso panostus teatterilta. Se voi olla myös dramaturgille helpotus, kun voi tehdä muutakin työtä, mutta kuitenkin saa esimerkiksi viikon kuukaudessa teatterille.
- Myös Kuuluvainen kokee, että varmasti monelle teatterille ja dramaturgille rakenne, jossa dramaturgi tekee oman luovan työn rinnalla tämän tyyppistä työskentelyä, olisi molemminpuolin hedelmällinen. Hän arvelee, että teattereissa aletaan helposti kiertää samoja kehiä tai jäädään omaan kuplaan. Toisaalta kirjailijat ja dramaturgit kaipaavat yhteisöä. *”Osa-aikainen dramaturgin työ voi tuoda jotain sellaista, mitä ei voi omalta porukalta saada.”* Osa-aikaisuus edellyttää valintojen tekemistä. Kuuluvainen toivoisi, että teatterit käyttäisivät tätä mahdollisuutta enemmän. Tekijälle on mahdollisuus myöskin se, että pääsee tutustumaan, miten eri teattereissa toimitaan. Se on kauhean opettavaista kaikille.
- Rakastajien tapauksen tyyppinen työ edellyttää kuitenkin dramaturgilta ja hänen aikatauluiltaan joustavuutta. Tilanne ei välttämättä toimisi, jos dramaturgi olisi esimerkiksi kahdessa harjoitusprosessissa kiinni ja yrittäisi tehdä tällaista työtä siinä rinnalla.

Työn kesto ja rakentuminen – tarvitaan aikaa

- Meuselin mielestä aika on keskeistä. Teatterin näkökulmasta puoli vuotta tai jopa vuosi tulisi olla minimi dramaturgin työn kestolle. Toki se määrittyy sen mukaan, millainen teatteri on, ja mihin työtä tarvitaan. Esimerkiksi jos on jonkinlainen kehittämistyö, kuten Rakastajilla, kyseessä on aika iso tehtävä.
- Kuuluvainen korostaa aikataulun tärkeyttä. Hänestä rakenteena voisi toimia esim. *”puoli vuotta plus jotain”*.

Käytännössä tämä voisi tarkoittaa Rakastajien tapauksen kaltaisessa työssä esimerkiksi seuraavaa:

- Ensimmäinen työjakso olisi vähintään reilun puolen vuoden tai vajaan vuoden aktiiviaika, esim. 1 vko kuussa, johon dramaturgi mitoittaisi työnsä. Tämä aika mahdollistaisi oppimisvaiheen ja varsinaisen yhteisen kehittämistyön. Tämän jälkeen olisi tauko, esim. n. 3kk
- Tauon jälkeen olisi varattu jakso lisätyölle. Kyseessä olisi ns. feedback-vaihe, jolloin dramaturgi voisi tulla takaisin ja voitaisiin arvioida, mitä teatteri sai ja mitä dramaturgi sai ja tehtä tarvittaessa jatkotoimenpiteitä. Jos näyttää siltä, että työ tuli valmiiksi, eikä tarvita mitään lisää, voidaan muusta lisätyöstä luopua.

Mitä työsopimukseen?

- Kuuluvaisen näkemyksen mukaan työsopimuksessa pitäisi määritellä dramaturgin tehtävä tarkasti. Esimerkiksi työsopimukseen voisi kirjoittaa, että *”teatteri palkkaa dramaturgin näiden kysymysten jatkoselvittehyyn”*, ja myös ne kysymykset kirjataan sopimukseen. Tai *”teatteri palkkaa lukevan dramaturgin”*. Oleellista on se, että pitäisi määritellä tarkemmin kuin pelkkä *”dramaturgi”*.
- Työsopimuksen täytyisi olla sen mallinen, että siitä voidaan myöhemmin katsoa, mihin henkilö palkattiin ja sen pohjalta arvioida sitä, tekikö hän sitä mihin hänet palkattiin. Tämä edellyttää, että ennen työsopimuksen solmimista tilaajan pitäisi miettiä, mitä dramaturgin oikeastaan halutaan tekevän.

Osa-aikainen dramaturgi kaupunginteatterissa

CASE: Jyväskylän kaupunginteatteri

Koonti: Paula Salminen

Tämä raportti tiivistää dramaturgi Maria Kilven ja teatterinjohtajan Hilkka Hyttisen kanssa tehdyn kolmen haastattelun (10.8.2020, 5.10.2020 ja 30.11.2020) pääkohdat. UNO haastatteli Kilpeä ja Hyttistä heidän jo aiemmin toteutuneesta yhteistyöstään Jyväskylän kaupunginteatterissa. Dokumentointityö tehtiin osana Dramaturgialusta-kokeilua. UNOlla ei ollut tapauksessa muunlaista roolia.

Lisätietoa Dramaturgialustasta s. 14

Taustaksi

Jyväskylän kaupunginteatteri on täyskunnallinen ammattiteatteri, jossa on noin 60 kuukausipalkkaista työntekijää, joista 24 on taiteellista henkilökuntaa. Teatterissa on kaksi näyttämöä ja 5–7 ensi-iltaa vuodessa. Teatterin johtajana oli Hilkka Hyttinen vuosina 2016–2020.

Maria Kilpi on helsinkiläinen dramaturgi sekä Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun dramaturgian ja näytelmän kirjoittamisen lehtori, joka toimi osa-aikaisena dramaturgina Jyväskylän kaupunginteatterissa syksystä 2019 vuoden 2020 loppuun.

Yhteistyön alku

Teatterinjohtaja Hilkka Hyttinen koki, että hän johtajana, ja erityisesti teatteri taiteena, tarvitsee dramaturgin. Hyttinen kaipasi dramaturgin ammattitaitoa, jonka avulla talon taiteelliset prosessit syvenyisivät ja tulisivat siten antoisammiksi. Hyttisen ajatus oli, että dramaturgi voisi

olla koko teatterin dramaturgi, joka työskentelisi niin tekstien kanssa kuin esitysten ja eri tekijöiden keskustelukumppaninakin. Johtajana hän halusi päästä keskustelemaan dramaturgin kanssa teatterin merkityksestä ja ohjelmistosta.

Hyttinen keskusteli teatterin henkilökunnan kanssa ajatuksestaan etsiä dramaturgi ja sai runsaasti kannatusta. Jyväskylässä oli ollut kuukausipalkkainen dramaturgi aikaisemminkin. Henkilökunnan käsitykset dramaturgin työn ytimistä vaihtelivat. Hyttinen halusi dramaturgin työtä ajateltavan laajemmin kuin vain tekstien kautta.

Hyttinen levitti sanaa mahdollisesta dramaturgin pestistä muun muassa UNO:n kautta ja eteni asiassa vähitellen. Hyttinen oli tutustunut aiemmin Maria Kilpeen tämän taiteellisten töiden kautta, mutta varsinainen ensikohtaaminen tapahtui UNO:n tapaamisessa keväällä 2018. Tapaamisen yhteydessä Hyttinen kysäisi Kilveltä, olisiko tämä mahdollisesti kiinnostunut dramaturgin työstä Jyväskylässä. Asia jäi hautumaan, kunnes keväällä 2019 Hyttinen ja Kilpi tapasivat ja yhteistyö käynnistyi.

Tunnustelu ja sopiminen

Ensimmäinen tapaaminen oli tutustuminen, jossa Kilpi ja Hyttinen päätyivät keskustelunsa inspiroimana jo heti tekemään töitä. Jonkin ajan päästä Kilpi matkusti Jyväskylään katsomaan esityksiä ja tutustumaan teatteriin. Kokopäiväinen dramaturgin työ, jota tuossa vaiheessa vielä oli

suunniteltu, tuntui Kilvestä mahdottomalta suhteessa elämän muihin osa-alueisiin. Keskusteluyhteys Hyttisen ja Kilven välillä oli kuitenkin ollut niin hyvä, että he halusivat jatkaa ja päättivät suunnitella työn niiden muuttujien ympärille, joilla se olisi mahdollista niin teatterille kuin dramaturgillekin.

Työsopimus laadittiin tuntipohjaiseksi, jolloin siihen ei tarvittu kunnallisella puolella vaadittavaa täyttölupaa vaan Hyttinen saattoi tehdä päätöksen itsenäisesti. Ennen sopimuksen tekoa he istuivat alas ja listasivat dramaturgin työtehtäviä, joita Kilpi tekisi. Tuntimääräksi Hyttinen ja Kilpi sopivat 20–25h/kk eli noin 3,5 päivää kuukaudessa. Kilpi huolehti tuntikirjanpidosta ja kokonaistyömäärän toteutumisen arviointi perustui molemminpuoliseen luottamukseen. Tuntipalkka määritettiin STOD:in suosituksia noudattaen. Työsopimus alkoi 1.10.2019 ja päättyi vuoden 2020 loppuun.

Olennaista yhteistyön rakentamisessa oli alusta alkaen luottamus ja avoin keskusteluyhteys.

Orientaatio

Yhteistyön alussa Hyttinen ja Kilpi kartoittivat dramaturgin työtehtäviä ja jäsensivät dramaturgisesti Jyväskylän kaupunginteatteria. Tämä oli samalla orientaatiota Kilvelle uuteen työskentely-ympäristöön sekä johtajan ja dramaturgin yhteisen dialogin harjoittelua ja syventämistä.

Dramaturgin työtehtäviksi määriteltiin seuraavia asioita:

- ohjaajan konsultointi sovituisissa produktioissa,
- ohjaajien ja työryhmien konsultaatio, keskusteluapu, harjoitusten seuraaminen sovitusti,
- koko talon dramaturgian hahmottaminen yhteistyössä teatterinjohtajan kanssa,
- esitysdramaturgi sovituisissa esityksissä,

- teatterinjohtajan keskustelukumppani,
- viestinnän ja nettisivujen pohtiminen teatterinjohtajan ja markkinointipäällikön kanssa,
- Näytelmätehdas-yhteistyöprojekti Teatterikorkeakoulun Dramaturgian ja näytelmän kirjoittamisen koulutusohjelman kanssa.

Tehtävät tarkennettiin vielä pienempiin osasiin ja hahmotettiin esimerkiksi produktiokohtaisesti, millainen dramaturgin työpanos olisi. Käytännössä työsopimuksen tuntirajaukseen ei mahtunut näin laaja työnkuva vaan esimerkiksi viestinnän asiat jäivät pois. Lisäksi korona sekoitti alkuperäisiä suunnitelmia, ja toisaalta opetti uusia työtapoja kuten etätapaamiset.

Teatterin dramaturgista jäsenystä Hyttinen ja Kilpi tekivät niin sanotun lakanan avulla. Siihen kirjattiin näkyviin teatterin eri näyttämöt ja toimintatavat sekä jo tehtyjä produktioita että tekeillä olevia. Samalla ideoitiin, millaisia teoksia erilaisille tuotantopaikoille voisi tehdä ja millaisia ohjelmistosuunnittelun linjoja haluttiin painottaa. Myös yleisötyöstä ja muusta yhteisössä tapahtuvasta toiminnasta keskusteltiin. Työskentely oli tärkeää yhteistä haaveilua ja sen sanoittamista, mihin suuntaan teatteri voisi kehittyä.

Kilven työnkuva ja asema työyhteisössä määritettiin niin, että hän on enemmän ulkopuolinen osa-aikainen konsultti kuin kaupungissa asuva ja yhteisön päivittäistä arkea elävä kokopäiväinen henkilökunnan jäsen. Hyttiselle oli tärkeää saada taloon ajattelua, joka keskittyisi taiteelliseen sisältöön. Hän koki, että osa-aikainen dramaturgi voisi olla yksi elementti, joka varmistaisi happea ja tiettyä hengitysauskojen puhkomista systeemiin, jotta teatteri ei umpioituisi neljän seinän sisälle vaan olisi enemmän yhteydessä ympäristöönsä ja aikaansa.

Teatterinjohtajana aloittaessaan Hyttinen oli määritellyt teatterille tietyt suunta-
viivat, jotka olivat osana Jyväskylän
kaupungin kulttuuriohjelmaakin. Nämä
painopisteet olivat:

- oppilaitosyhteistyö,
- yhteistyö vapaan kentän kanssa,
- pohjoismainen yhteistyö,
- klassikkoja twistillä,
- nuorten äänen saaminen teatteriin:
Backstage Group, joka toimii nuorten
ehdoilla,
- uuden esitystaiteen tuominen teatte-
riin, koulutus esitystaiteen parempaan
ymmärtämiseen,
- teatterin yhteys ympäristöönsä, vuoro-
vaikutus, jalkautuminen.

Painopisteet näkyivät myös dramaturgin
työssä, vaikka dramaturgin päähuomio
olikin ohjelmistossa.

Dramaturgin työtä käytännössä

Kilpi kertoo dramaturgin työn alkaneen
helposti, koska Hyttinen tiesi jo valmiiksi,
mitä dramaturgi tekee ja millainen
ammatti on. Hyttinen osasi myös mää-
rittää, ettei halua työtunteja käytettävän
esimerkiksi käsiohjelmatekstien laatimi-
seen tai koko henkilökunnan kokouksiin
juoksevien asioiden äärellä, vaan kohdensi
ne teatterin ja sisältöjen kehittämiseen.
Tämä vastasi myös Kilven omaa intressiä.
Häntä kiinnosti tutkia, mitä kaupunginte-
atterin dramaturgi voisi olla ja mitä teat-
teri tässä ajassa ja tässä tietyssä paikassa
voisi olla.

Käytännön työtään Jyväskylässä Kilpi
hahmottaa eri yhteistyökumppaneiden
kautta, joita ovat teatterinjohtaja, ohjaajat
ja taiteelliset suunnittelijat.

Teatterinjohtaja Hyttinen oli Kilven
pääyhteistyökumppani. Johtajan kanssa
tehtävän työn ytimessä oli keskustelu,
jonka ensimmäiset yhteiset kysymykset
olivat mitä ohjelmistosuunnittelu oikein
on ja mihin se perustuu. Konkreettisesti

tämä tarkoitti ohjelmiston läpikäymistä
ja jäsentämistä, nähdyistä esityksistä
keskustelemista ja niiden purkamista,
ideointia ja haaveilua sekä näytelmien
lukemista. Kilpi luki tekstejä erilaisiin
teatterin tarpeisiin. Hän esimerkiksi etsi
sopivaa dramatisointiversiota esitystä
varten tai lausui lukemastaan johtajalle.
Myös yhteen teatterille tarjottuun esitys-
suunnitelmaan Kilpi perehtyi ja pohti sitä
johtajan kanssa.

Toinen yhteistyökumppanilaji olivat
ohjaajat. Kilpi luki produktion tekstiä tai
tekstivaihtoehtoja läpi ja keskusteli niistä
ohjaajan kanssa. Yhdessä produktiossa
hän toimi lukevana dramaturgina drama-
tisointia tekeväälle ohjaajalle. Tämä työ oli
Kilven pestissä yksi eniten aikaa vieneistä
tehtävistä. Ohjaajien kanssa oli myös
yleisempää keskustelua teosvalintoihin
liittyen sekä osallistumista taiteelliseen
ennakkosuunnitteluun dramaturgisesta
näkökulmasta.

Kolmantena yhteistyötahona olivat
suunnittelijat. Kilpi oli mukana taiteelli-
sessa ennakkosuunnittelussa sekä ide-
ointivaiheessa että konkreettisesti miet-
timässä ratkaisuja pienoismallin äärellä.
Hän toi keskusteluihin mukaan drama-
turgista näkökulmaa sekä auttoi syventä-
mään tekstin luentaa.

Työssään dramaturgina Kilpi kysyy aina
samoja keskeisiä kysymyksiä: miksi, mikä
on olennaisinta, mikä on keskeistä, mistä
tämä kertoo. Nämä kysymykset menevät
niin konkretiaan kuin metatasollekin.

Havaintoja osa-aikaisen dramaturgin työstä

Hyttinen ja Kilpi ajattelivat osa-aikai-
sen dramaturgin 1,5 vuoden työjaksoa
Jyväskylässä projektina, jossa he molem-
mat tutkivat ja havainnoivat teatterin ja
dramaturgin yhteistyötä kehityskohtena,
vaikka heidän omat pestinsä päättyivätkin
vuoden 2020 loppuun.

Tämä kehitysnäkökulma heijastui
yhteistyöhön sitoutumisena sekä haluna
seurata ja arvioida työn kulkua.

Dramaturgin työjakson aikana tapahtunut yllättävin käänne oli luonnollisesti koronaviruspandemia. Suunniteltu oppilasyhteistyö siirtyi ja peruuntui. Kilpi ei voinut olla läsnä harjoituksissa kuten oli ollut tarkoitus. Pohjoismainen yhteistyö jäi toteutumatta, koska matkustaa ei voinut. Kaikenlainen jalkautuminen ylipäättään oli mutkikasta. Dramaturgille Jyväskylä jäi kaupunkina etäisemmäksi, koska matkustaminen oli rajoitettua. Johtajaa korona-ajan siirrot ja muutokset työllistivät runsaasti teatterin arjessa. Dramaturgin työn pääkohdat ohjelmiston parissa kuitenkin toteutuivat.

Hyttinen kokee dramaturgin työllistämisen olleen teatterille taloudellisesti pieni investointi, joka toi sisällöllisesti syvyyttä, mielekkyyttä ja taiteellista ajattelua. Hän näkee dramaturgin vapautaneen johtajan energiaa ja keventäneen työtaakkaa. Hyttisen mukaan täysi luottamus Kilven ammattitaitoon ja Kilven osaaminen mahdollistivat esimerkiksi monien esitysten sisältökeskustelujen siirtämisen pois johtajan tontilta. Näin johtajan valta-asema ei vaikuttanut keskusteluissa, vaan dramaturgi pääsi ikään kuin suoremmin pohtimaan ohjaajan tai työryhmän kanssa esityksen valintoja. Hän laskee konkreettisesti säästäneensä runsaasti omaa työaikaansa, kun dramaturgiasta on keskustellut dramaturgian ammattilainen.

Kilpi ajattelee, että toimiakseen tällaisessa työssä dramaturgi tarvitsee hyviä sosiaalisia taitoja ja tilanteen lukukykyä. Hänen mielestään työn ydin tapahtuu keskustelussa muiden kanssa, kiinnostus yhteistyöhön täytyy siis olla. Lisäksi dramaturgilla on tärkeää olla perusymmärrys tekstien, esitysten ja työryhmien kanssa työskentelystä, taiteellisesta ennakkosuunnittelusta sekä kiinnostusta tai osaamista yleisötyöhön tai yleisösuhteen miettimiseen. Tarkemmat painotukset riippuvat työnkuvan rajauksista. Mielikuva dramaturgin työstä liittyy

usein järkeilyyn ja analyysiin, mutta Kilpi korostaa, että dramaturgi työskentelee yhtä lailla improvisatorisesti ja intuitiivisesti kuin muutkin teatterintekijät. Työtä tehdään hänen mukaansa yhtä paljon sydämellä kuin kognitiolla.

Työskentelyaikanaan Kilpi ei lukenut uusia näytelmätekstejä, koska teatterin tuotantotilanteeseen sopivia tekstiehdotuksia ei teatterille tullut. Hyttinen kertoo, että yleensä ehdotukset uusista näytelmistä eivät etene tilaukseen asti, jos ne eivät sovi ohjelmistoprofiiliin tai tuotantotilanteeseen. Kirjailijat eivät useinkaan kysy, miksi jokin teos ei päädy tilattavaksi. Teatteri ei ole erityisesti viestinyt ammattilaisille ohjelmistoprofiiliaan ja tuotannollisia raameja. Asiaa pohdittiin kyllä, mutta se ei ollut ajankohdasta eikä mahtunut Kilven tuntiraamiin. Hyttinen pohtii, että kommunikaatiossa teatterin ja näytelmäkirjailijoiden välillä olisi kehitettävää molemmin puolin, jotta tietoisuus teatteritalon tuotantopaikoista ja kirjailijoiden ideat löytäisivät toisensa paremmin.

Hyttisen mukaan tärkein resurssi, jota teatteri tarvitsee yhteistyöhön dramaturgin kanssa, on aika. On oltava aikaa löytää yhteinen sävel, suunnitella työtä ja kartoittaa työtehtäviä. Dramaturgin orientoituminen työyhteisöön, toimintatapoihin ja ympäristöön vaatii aikaa. Aika tarkoittaa työtunteja työntekijöiltä, jotka dramaturgin kanssa työskentelevät. Sisäänajoon täytyy Hyttisen mielestä olla mahdollisuus satsata.

Kilven mielestä osa-aikainen dramaturgi tarvitsee työnsä onnistumiseksi hyvän suhteen teatterinjohtajaan, ohjaajiin, koko työyhteisöön ja myös yleisöön. Hän koki työnsä olleen osin näkymätöntä ja kehittäisi dramaturgin työn sanoittamista ja ymmärryksen lisäämistä koko työyhteisössä. Tärkeää olisi myös tutustuttaa dramaturgi talon eri osastoihin ja neuvoa, kenen kautta mikäkin asia hoidetaan. Varsinkin osa-aikaisena näistä

reiteistä voi muuten jäädä tietämättömäksi. Kilpi huomasi, että ohjaajilla oli hyvin erilaisia valmiuksia ja tarpeita dramaturgin kanssa työskentelyyn. Hyttinen suosittelisi johtajana, että dramaturgia käytetään aina, jos sellainen talossa on, ja ohjaajan tulisi harjoitella tällaista yhteistyötä. Kilpi ja Hyttinen kokevat, että mitä aikaisemmassa vaiheessa dramaturgi on prosessissa mukana sitä parempi lopputuloksesta tulee.

Kilpi korostaa myös oman työn strukturoinnin tärkeyttä. Omalle ajankäytön suunnittelulle ja työn eri osa-alueiden organisoinnille tulee varata riittävästi aikaa. Kun tehtävä on osa-aikainen ja tekee myös muita töitä, organisoinnin merkitys korostuu erityisesti. On tärkeää hahmottaa sekä itselle että muille eri vastualueet. Selkeys helpottaa työhön keskittymistä.

Kilpi ja Hyttinen pohtivat, mitä olisivat kehittäneet yhteistyössään. Molemmat kokivat, että pidempi yhteistyöjakso olisi ollut hedelmällinen. Osa-aikaisen dramaturgin pesti voisi heidän mielestään olla vähintään kaksi vuotta ja 50%:n työajalla. Toisaalta Kilpi tarkentaa, että pestin laajuus tai suppeus on neuvottelukysymys, ja olennaisinta olisi, että se olisi yhdessä muotoiltu tarpeita ja resursseja vastaavaksi, ja että teatteri olisi myös itsenäisesti miettinyt, mihin tarvitsee dramaturgia.

Kokemuksensa perusteella Hyttinen ja Kilpi lisäisivät työtunteja johtajan ja dramaturgin yhteisiin keskusteluihin ja kehittämistyöhön, jotta jatkuva dialogi toteutuisi ja kantaisi. Mitä enemmän asioita saa vietyä rutiiniksi, sitä helpompi niitä on ylläpitää. Tämä voisi toteutua säännöllisillä tapaamisilla, joita olisi esimerkiksi joka toinen viikko. Tähän voisi kuulua myös tulevaisuuden ohjelmistosuunnittelu, jota nyt ei ollut johtuen molempien työsuhteiden päättymisestä vuoden 2020 loppuun.

Kaiken kaikkiaan teatterinjohtaja Hilikka Hyttinen ja dramaturgi Maria Kilpi kokivat yhteistyönsä olleen erittäin onnistunut ja toteutuneen hyvin niissä raameissa, joita sille aluksi määriteltiin. Heidän mielestään osa-aikainen, toisella paikkakunnalla asuva dramaturgi, oli toimiva ratkaisu Jyväskylän kaupunginteatterissa, ja se voisi soveltua myös muualle, ryhmiin ja taloihin, joissa omaa kokopäiväistä dramaturgia ei ole.

YHTEYSTIEDOT

UNOn johtaja

Saara Rautavuoma

Teatteri 2.0:n toiminnanjohtaja, tuottaja
saara(at)teatterikaksipistenolla.fi

UNOn dramaturgit

Elina Snicker

Näytelmäkirjailija & dramaturgi
elinasnicker(at)gmail.com

Paula Salminen

Näytelmäkirjailija & dramaturgi
paula.salmi(at)gmail.com

Lisätietoa UNOsta

Uuden näytelmän ohjelman sivut
(avoinna syksyyn 2022)

Teatteri 2.0:n sivut

Teatterin tiedotuskeskus TINFOn sivut
(Tietoa ohjelmasta & UNOn julkaisut)

UNO-JULKAISUT

UNO-EXIT-sarja

UNO-EXIT I – Näytelmät ja kirjailijat

UNO-EXIT II – Näytelmien kehittäminen ja kirjailijantyön tukeminen

UNO-EXIT III – Moniammatillinen yhteiskehittäminen

UNO-EXIT IV – Dramaturgin työ

UNO-EXIT V – Näytelmän lukeminen julkaistaan toukokuussa 2022

UNO Loppujulkaisu

Ilmestyy toukokuussa 2022

UNO Podcastit

Asiantuntijapuhetta mm. näytelmäkirjallisuudesta, kirjailijantyöstä sekä kirjailijan ja dramaturgin yhteistyöstä.

Podcastit Soundcloudissa